Mr. sc. Zlatko Virc, arhivist specijalist
Vinkovci
zlatko.virc@gmail.com

UDK 929((497.544Vinkovci))Ivakić, J.
DOI: https://dx.doi.org/10.21857/y54jof4grm
Izvorni znanstveni članak

JOZA IVAKIĆ OPET U VINKOVCIMA (1909. – 1911.)

Joza Ivakić nakon mature odlazi iz Vinkovaca na studij s iskustvom u pisanju i režiji dramskih tekstova. Za profesorovanja u Karlovcu dobiva premještaj u Vinkovce uvjetovan političkim razlozima. Vraća se u ljeto 1909. kao već stranački profilirana i književno-umjetnički afirmirana osoba. Odmah se uključuje u kulturno-društveni rad, prvo u *Hrvatsku čitaonicu*, pa u *Hrvatski sokol* te po potrebi pomaže i drugim društvima, a kao autor-novinar pa na kraju neformalni urednik tjednika *Svjetlost*, pisanjem pokušava oporbi – hrvatsko-srpskoj oporbi osigurati u novinama glasilo koje je podržavalo Hrvatsko-srpsku koaliciju. Zahvaljujući njemu intenzivira se društveni život mjesta, a njegov premještaj, uvjetovan političkom pozadinom, nije izazvao negativne posljedice u društvenom životu.

Ključne riječi: Joza Ivakić; Vinkovci; Hrvatska čitaonica; Hrvatski dom; Hrvatski sokol

JOZA IVAKIĆ OPET U VINKOVCIMA (1909. – 1911.)

Joza Ivakić bio je svestrana ličnost, osoba hitra duha, koja je od malena bila puna dinamike i koja je stalno tražila nove putove izražaja. U javnosti se stalno isticalo njegovo literarno djelovanje tako da je njegova svestranost ostala na marginama interesa javnosti. Njegova spisateljska djelatnost, uz dramsku, ono je najvažnije i čemu moramo odati priznanje. Vinkovce, ali i Hrvatsku, zadužio je i svojim djelovanjem u društveno-umjetničkom radu,

na političkom planu, odnosno svojim djelovanjem na jačanju nacionalne svijesti.

Ovdje, u lokalnoj sredini, u Vinkovcima, neke njegove aktivnosti imale su daleko veće značenje i znatan utjecaj na podizanje kulturne razine hrvatskoga korpusa.

Vinkovački kraj oslobodio se Vojne krajine 1873./1881., no u ljudima je ostalo još uvijek saznanje o vojnom *drilu*, pravilima ponašanja i međusobnim odnosima, što je imalo utjecaja na cjelokupna društvena zbivanja. Pritisak njemačke kulture, jezika i društvene zajednice još uvijek je jak, a i sada (kad nema Vojne krajine) postojeća vlast protežira takvo ponašanje. To se odražavalo u upotrebi njemačkog jezika u svakodnevnoj konverzaciji, istina u daleko manjoj mjeri od vremena 1848., o čemu je pisao Josip Matasović u „U Vinkovcima prije jednog stoljeća".

Još uvijek je bio običaj da su se pojedinci, kad bi se htjeli iskazati kao „nobles", koristili njemačkim jezikom i njemačkim običajima. Time se htjela naglasiti razlika između njih i običnoga puka, bivših graničara i običnih pučana (stanovnika koji su živjeli u Vojnoj krajini, a nisu imali status graničara). Što se tiče uporabe njemačkog jezika i običaja, veliku ulogu u tome imalo je njemačko stanovništvo koje je 1910. bilo najbrojnije u Vinkovcima.

Vinkovci su na početku XX. stoljeća bili mirno mjesto gdje je patrijarhalni život bio norma i gdje je svakodnevna bitka za održanje bila poprilično zaoštrena. Nekadašnji graničari sad su postali samostalni seljaci koji su na svojim malim obradivim površinama teško preživljavali. Raspad kućnih zadruga bio je proces kojim se individualni seljak pokušavao prilagoditi novim gospodarskim odnosima, u čemu većina nije uspijevala. Obrtnici i trgovci, s obzirom na slabu kupovnu moć većine stanovništva, nisu imali prilike za brži gospodarski razvoj, ali su za razliku od većine seljaka uspijevali biti gospodarski uspješniji.

Ivakićevi Vinkovci, prema podacima iz 1895. brojili su 986 domaćinstava, koja su raspolagala s 9.378 katastarskih jutara zemlje od čega su tek 481 ha bile obradive površine.[1] To znači da su starosjedioci bili većinom maloposjednici.

---

1 *Mezögazdasagi statisztikája.* Budimpešta, 1897., str. 742–743.

Razglednica Glavnoga trga u Vinkovcima, datirana 1903.

Prema statističkim podacima iz 1900. Vinkovci su brojili ukupno 8.634 stanovnika. Deset godina kasnije (1910.) imali su 10.455 stanovnika, što je porast za 18 %.[2]

Porast broja Hrvata u ovih deset godina iznosio je 18,33 %, Srba 12,79 %, Nijemaca 10,08 %, Mađara 44,03 % dok je kod Židova opao za 12,39 %. Promjena brojnoga stanja nedvojbeno pokazuje kako se broj Nijemaca smanjio, na što je utjecala činjenica da su Mađari, nakon Austro-ugarske nagodbe preuzeli vlast u Hrvatskoj. To potvrđuje i porast broja Mađara (čak 44,03 %) kao rezultat nagodbene politike i politike njihova naseljavanja. Začuđuje da je opao broj Židova.

---

[2] Popisi pučanstva pokazuju ove poredbene podatke:

	Hrvati	Srbi	Nijemci	Mađari	Židovi	Ostalih	Ukupno
1900.	3.018	689	3.911	789	689		8.634
1910.	3.695	790	4.349	1.410	613		10.455

Državni zavod za statistiku RH, Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880.-1991. po naseljima, Zagreb, 1998., str. 3116.

Od ukidanja Vojne krajine, a pogotovo iza nagodbenih godina, osjeća se brži rast stanovništva uvjetovan gradnjom željezničkih pruga i boljom povezanošću s ostalim dijelovima Austro-Ugarske.[3]

Ovi statistički podaci broja stanovnika prema nacionalnosti ne mogu nam dati sliku društvenih i političkih previranja, ali ipak ukazuju na činjenicu da su među Vinkovčanima najbrojniji bili Nijemaci – skoro 50 % (4.349) od ukupnoga broja stanovnika. Osim toga potrebno je istaknuti da su Nijemci bili često zaposleni u upravi, bankama, bili su veletrgovci, a bilo je i dosta obrtnika.

Početkom XX. stoljeća postoje i osnivaju se građanska društva u kojima glavnu riječ imaju uglednije osobe – obrtnici i trgovci koji su bili pretežito neslavenskoga podrijetla. Među onih 10.455 stanovnika, kako smo već naveli, Nijemci su kao nacija bili najbrojniji. Od ukidanja Vojne krajine pa do 1909. kad je Joza Ivakić ponovno došao u Vinkovce za profesora na gimnaziji, proces kroatizacije među Nijemcima dobivao je na intenzitetu, naročito među malim obrtnicima. To se očituje u pisanju prezimena i njihovom sudjelovanju u društvenom životu. To nije značilo da oni sve više prihvaćaju Hrvatsku kao svoju domovinu. Taj je proces tekao sporo i nailazio na otpor onih koji su htjeli očuvati dotadašnje pozicije.

Pred kraj Vojne krajine u Vinkovcima postojalo je streljačko društvo, jedino koje su vojne vlasti tolerirale i dopustile mu rad. Ukidanjem Vojne krajine postupno počinje jačati građanski sloj, a time dolazi do razvoja društvenoga života i osnivanja društava. Društvima je bio cilj okupiti stanovnike, ojačati međusobne dobre odnose, postići nacionalno jedinstvo i podizanje kulture življenja.

Društva se osnivaju prema interesima stanovnika. Prvo je poznato društvo bilo Pjevačko i glazbeno društvo *Sloga* (osnovano 1872.), no ono nije bilo duga vijeka.

Većina stanovnika živjela je u dosta teškim prilikama pa je objektivno bila potreba za osnivanjem karitativnih društava. Prvo je bilo *Lustiger Einsidler* (1887.). Već po nazivu vidljivo je kakav je bio nacionalni, većinski sastav članstva. Među članovima, međutim, nije bilo samo Nijemaca nego i domaćih pa je ono, nakon 23 godine, promijenilo 1910. svoje ime u *Veseli pustinjak.* U svojim komentarima Ivakić se u nekoliko navrata kritički osvrtao na rad toga

[3] Austro-ugarska nagodba 1867. i Hrvatsko-ugarska nagodba 1868.

društva i na germanski utjecaj u njemu. *Veseli pustinjak* je povremeno izvodio dramske predstave i to na hrvatskom jeziku, čime je sebi osiguravao veću gledanost i posjet predstavama.

U Vinkovcima je postojalo i drugo njemačko društvo *Deutscher Gesang und Diletanten – Verein „Liedertafel"* ili *Njemačko pjevačko i diletantsko pjevačko društvo*. Dok je *Veseli pustinjak* preferirao izvođenje dramskog programa, *Liedertafel* više se bavio zbornim pjevanjem. U vrijeme kad se Ivakić naveliko angažirao na jačanju nacionalne svijesti, zbio se događaj koji je u Vinkovcima izazvao burne reakcije.

Liedertafel organizirao je zabavu u *Crnom konjicu* (kasnije *Hrvatski dom*) i uvježbao program. Vinkovački studenti, doznavši da njemački zbor kani otpjevati „Lijepu našu" na njemačkom jeziku, uvježbali su našu himnu (koja tada još nije bila oficijelno proglašena himnom), došli na zabavu i tu su se dvije strane sukobile. Došlo je do tučnjave.[4]

Drugo karitativno društvo bilo je *Prvo vinkovačko opće gospojinsko dobrotvorno društvo* ili *Frauenverein,* osnovano nešto kasnije (1891.) te od početka nije preferiralo samo njemački jezik. Tek je 1917. promijenilo ime u *Hrvatsko gospojinsko dobrotvorno društvo.* To je buduća *Hrvatska žena* (1930.).

U ta dva karitativna društva *Veseli pustinjak* (1887.) i *Prvo vinkovačko opće gospojinsko dobrotvorno društvo* članovi su bili dobrostojeći činovnici, trgovci i obrtnici, uglavnom pripadnici dijela njemačkog stanovništva, kojima se nešto kasnije pridružuju i pripadnici drugih nacionalnosti kao članovi ili su ih potpomagali.

Vinkovačka čitaonica (1875.), osnovana prije drugih društava, od samih početaka bila je domoljubna premda je primala njemačke novine i časopise, ali je u osnovi od svojih početaka bila nacionalno osviještena. Pokraj toga tek je 1900. promijenila svoj naziv u *Hrvatska čitaonica,* što upućuje na postojanje prijepora oko promjene naziva. Očito je da su prijepori dolazili izvana, a ne iz redova članova.

Vinkovačko dobrovoljno vatrogasno društvo osnovano je tek 1880. što nije bio znak nebrige prema imovini i općem dobru jer je u vrijeme Vojne krajine protupožarna služba bila organizirana prema posebnim propisima. Sve komande kod vatrogasaca izdavane su na njemačkom jeziku. Bilo je pokušaja i prije da

---

44 *Svjetlost*, br. 34, 21. kolovoza 1912., str. 2.

se uvede hrvatski jezik u navedeno društvo. Tako je jedino sjednički zapisnik iz 1901. bio pisan na hrvatskom. U društvu su bili, po tradiciji, članovi obrtnici. Zapovijedanje na hrvatskom jeziku uvedeno je u veljači 1907.[5] Unutar društva i dalje je bilo članova koji se nisu mogli s tim pomiriti, što će komentirati Ivakić u svojim *Divanima*, a o tome nešto kasnije.

Od svojega osnutka odmah su bili nacionalno opredijeljeni Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo *Relković* (1901.) i Vinkovačko društvo za tjelovježbu *Hrvatski sokol* (1905.). Kod *Relkovića*, prema poznatim očuvanim programima nastupa, vidi se da je od početka imao na repertoaru i djela domaćih skladatelja dok je kod *Hrvatskoga sokola* hrvatski jezik bio odmah jedini u uporabi.

Prve tjedne novine koje su kontinuirano izlazile bile su u početku tiskane na njemačkom jeziku, prva dva broja *Vinkovce und Umgebung – Vinkovci i okolica* (1897.), a bile su naklonjene unionistima – mađaronima. Druge novine, također tjednik, bio je *Cibalis* (1905. – 1906.) koji pobjedom Hrvatsko-srpske koalicije 1905. mijenja naziv u *Svjetlost*. Između ta dva tjednika stalno se vodila polemika. Optužuju ili brane svoje stavove kad komentiraju događaje u Hrvatskom saboru ili kada predbacuju jedni drugima za pisanje ili obradu lokalnih tema. Tko su suradnici *Svjetlosti* nemoguće je utvrditi jer u većini slučajeva članci nisu potpisani. Ima naznaka da su gimnazijalci viših razreda jednim i drugim novinama bili redaktori pa je moguće da je i poneki od njih bio i autor pokojega članka. Kad se Ivakić uključio u pisanje za *Svjetlost*, samo bi u nekim slučajevima znao potpisati članak. Kada se uspoređuje stil pisanja, potom poznavanje pojedinih tema, očito je da je Ivakić autor velikoga broja članaka. Tada u Vinkovcima nije bilo baš puno osoba koje bi mogle pisati članke raznih profila jer je tu živjelo i radilo tek osam odvjetnika i petnaest profesora na gimnaziji. Njima se još može pribrojiti nekoliko liječnika i šumarskih inženjera te svećenika koji se javljaju kao polemičari. Možda je i među njima bilo suradnika, ali je to nemoguće utvrditi.

Od vremena Khuena Héderváryja počinje pojačani mađarski pritisak. Taj pritisak očituje se u favoriziranom zapošljavanju Mađara na željeznici, podržavanju gospodarskih aktivnosti u kojima sudjeluje mađarski kapital, što je izazivalo zazor među Hrvatima. U Ivakićevo vrijeme taj se pritisak pojačao

[5] Zlatko Virc, *Vinkovački vatrogasci 1880. – 2019.*, Vinkovci, 2010., str. 28, 32.

tako da se mlado hrvatsko građansko društvo još nije uspjelo potpuno osloboditi strane gospodarske i druge dominacije.

U svim tim zbivanjima pozitivnu ulogu imala je vinkovačka gimnazija. To je vrijeme kad je bio pismen tek manji dio stanovnika. Tadašnje obvezno četverogodišnje osnovno školovanje nikad nije postalo sveobuhvatno i tek bi poneki učenik pošao u gimnaziju kako bi završio niže razrede, zbog toga su učenici viših razreda uživali društveni ugled kao nositelji budućih zanimanja u kojima će djelovati. Većina gimnazijalaca hrvatske nacionalnosti bila je nacionalno osviještena često prihvaćajući ideje mladostarčevićanaca.

Joza Ivakić pripada krugu onih gimnazijalaca koji su Vinkovcima davali svježi nacionalni naboj i za to mu se mora odati priznanje. Utjecao je na razvoj društvene misli dokazujući da se svi moraju okrenuti najprije sebi i svojem nacionalnom entitetu. Na primjeru Joze Ivakića uočljivo je društveno i odgojno-obrazovno značenje vinkovačke gimnazije jer su gimnazijalci bili nositelji društvenoga i kulturnoga razvoja lokalne sredine.

Ukidanjem Vojne krajine postupno nestaje shvaćanje da svoju pripadnost treba vezati uz sudbinu vladarske kuće Habsburgovaca. Ilirski pokret u Vojnoj krajini nije na ovim prostorima imao većega utjecaja, ali je uskoro u 1848. godini, zahvaljujući banu Josipu Jelačiću, u vojnim redovima jačao nacionalni identitet. Josip Juraj Strossmayer pak sa svoje strane i svećenstvo s njim također su pripomogli jačanju nacionalnoga identiteta. Stranački život, za razliku od Civilne Hrvatske, nije u Vojnoj krajini mogao doći do izražaja. Nacionalno osviješteni pojedinci morali su zatomiti svoja stranačka opredjeljenja kako bi izbjegli progone vlasti.

Priključenjem Civilnoj Hrvatskoj stranačka uvjerenja postupno postaju sve prisutnija tako da se početkom XX. stoljeća u Vinkovcima vodila stranačka borba između pravaša, Radićeve *Seljačke stranke* i *Narodne stranke* (promađaronske). Stranačke borbe vodile su se u pravilu u vrijeme izbora za Hrvatski sabor održavanjem *pouzdanih sastanaka*,[6] a u vrijeme između izbora uglavnom se „prepucavalo“ u novinama.

[6] *Pouzdane sastanke* održavaju stranke ili njezini vođe pozivajući samo svoje pristaše. U početku su se pouzdani sastanci održavali po kućama uglednika, a poslije su se održavali po gostionicama.

II.

Joza Ivakić rodio se u Vinkovcima u Krnjašu 18. ožujka 1879. u kraju kojega su nastavali mahom nekadašnji graničari. Bilo je tu nešto obrtnika i inteligencije, ali, gledano u cjelini, bio je to kraj nastanjen mahom šokačkom zemljoradničkom populacijom.

Ovdje, u Vinkovcima, Ivakić je završio osnovnu (četverogodišnju) školu, upisao se u gimnaziju koju je završio 1897. godine.

Još su bila jaka sjećanja na razdoblje Vojne krajine ili Vojne granice, što se očitovalo u patrijahalnom odgoju kojega je on – Ivakić nastojao očuvati, ocijenivši ga kao nacionalnu vrijednost. Pripadao je sredini neobično ponosnoj na svoju vojnu povijest, koja je još uvijek živjela prema tradicionalnim običajima, što se osjećalo u njegovu literarnom stvaralaštvu.

O svojim srednjoškolskim danima, pisao je kasnije u svojoj „nenapisanoj autobiografiji".[7] Ta autobiografija, pisana po narudžbi uprave vinkovačke gimnazije, sadržajno obuhvaća tek njegovo srednjoškolsko razdoblje izostavljajući ostale dijelove života maloga mjesta. Ivakićevi *Fragmenti iz moje nenapisane autobiografije (Uspomene iz vinkovačke gimnazije)* po mnogo čemu su zanimljivi jer ih je pisao autor s dobrim darom zapažanja. Njegov dar zapažanja u ovom opisu uočljiv je, kao što su očite velike simpatije prema svojoj negdašnjoj školi.

Ivakić nije baš imao sretno djetinjstvo i da nije bilo njegovih rođaka tko zna bi li završio gimnaziju i uspio otići na studij i završiti ga.

Budući da je rano ostao bez oca, skrb je o njemu vodio njegov ujak. Egzistencijalno je bio osiguran, ali ostao je prikraćen za ostale životne potrepštine. To se očitovalo u kupnji konfekcijskoga odijela na početku školske godine što si nisu mogli priuštiti baš svi učenici. Treba imati na umu da je u to vrijeme bio posve drugi odnos unutar obitelji, nego što je to danas. Premda je bio kod ujaka, ovaj ga nije baš smatrao dijelom obitelji. Komunikacija s ostalom rodbinom dobrim dijelom je izostala jer je, kako navodi Ivakić, kao gimnazijalac spavao u sobi s kovačkim kalfama i domobranskim podnarednikom – „to su

---

[7] Joza Ivakić, „Fragmenti iz moje nenapisane autobiografije (Uspomene iz vinkovačke gimnazije)", *Spomenica o stopedesetgodišnjici Državne gimnazije u Vinkovcima, 1780.-1930.* (dalje samo: Fragmenti), 1930., str. 91–97.

bile moje guvernante, koje su me odgajale".[8] Kovačke kalfe i domobranski podnarednik bili su praktično isključeni iz obiteljskog okruženja Ivakićevih i njihova poimanja svijeta te im je položaj u društvu bio posve drukčiji od šokačkoga pravoužitničkoga položaja. Njegovi srednjoškolski dani, pa i studentski, jasno ukazuju da se Joza Ivakić uspio odhrvati kalfanskim i podnarednićkim shvaćanjima. Osjećajući gdje mu je mjesto, izvan škole družio se sa svojim vršnjacima i drugima u Krnjašu i Lenijama.

Prema njegovu kazivanju već se kao „gornjoškolac" (naziv za gimnazijalca od petog razreda pa naviše) pridružio studentima koji su na *ferijama* pripremali izvođenje predstava u kojima je Ivakić bio glumac, režiser i dramaturg.[9] To indirektno govori o njegovim kvalitetama jer u to vrijeme veoma se pazilo tko si i kojem krugu pripadaš. Joza kao gimnazijalac bio je ispod nivoa studenata, ali su ga oni prihvaćali kao sebi ravnoga, a to je bio samo znak da su oni – studenti, pravilno ocijenili Ivakićeve kvalitete i vrijednost njegova doprinosa u priređivanju i izvedbama kazališnih predstava. Lokalna sredina nije mogla biti imuna na takvu djelatnost jer Vinkovci su do tada imali prilike gledati dramske predstave putujućih kazališnih družina i poneku predstavu u izvedbi družine *Veseli pustinjak*. Zasigurno da je takva sredina morala prihvatiti Ivakićevu aktivnost i prema njemu stvoriti pozitivnu prosudbu.

U literarnom stvaralaštvu, kad opisuje selo, pa i grad te analizira odnose u obitelji ili među mladima, očito je da Ivakić ima itekako dobre spoznaje o tim odnosima. Postavlja se pitanje gdje je to „pokupio". Kod ujaka je mogao uočiti jedan oblik odnosa, što mu je koristilo, kao i iskustva koja je stjecao u druženju s vršnjacima. On dobro poznaje većinu međuspolnih odnosa, međugeneracijska druženja i sukobe.

U vlastitoj je nakladi tiskao roman *Mladost i život*,[10] koji su mnogi prepoznali kao svojevrsnu autobiografiju Ivakićevih ljubavnih stremljenja. Iz fabule može se procijeniti gdje se okupljala tadašnja vinkovačka mladež: u Ervenici ili Doli, u Krnjašu, Lenijama i Borincima. Svoje dojmove o tom romanu iznio je Milan Kempf, koji je maturirao kad je Ivakić završio svoj studij. Kempf piše: „Tako je to ovdje sve vjerno opisano i do u sitnica prikazano, da vinkovački đak (to je pisac romana i ovih redaka) i današnji onaj prije deset godina vidi

---

8 Joza Ivakić, *Fragmenti,* str. 94.

9 Joza Ivakić, *Fragmenti,* str. 95.

10 Joza Ivakić, *Mladost i život*, *Povijest jedne ljubavi.* Tisak A. Rott, Vinkovci, 1912., 136 str.

u ovome romanu tako reći svoju biografiju, što se tiče njegova đakovanja i ljubavi za to vrijeme".[11] Ivakić je zasigurno bio sudionik mnogih sijela, koja su se tada održavala, jer u opisu kola, djevojaka i snaša te momaka toliko je uvjerljivosti da to može pisati samo onaj koji je bio aktivni sudionik.[12]

Ivakićev bratić Vladoja Ika Ivakić zabilježio je u svojim sjećanjima između ostaloga i podatak o njegovom i Jozinom boravku 1895. u Otoku kod njihovoga djeda Andrije Ivakića, kovača koji je imao u sokaku Gradina kuću i viganj (kovačnicu). Stariji Joza, tada je završio šesti razred gimnazije, prijateljevao je s Josipom Kosorom, a mlađi Vladoje s njima se družio. On je zabilježio kako su se mladi u Otoku predvečer sastajali, igrali kola i pjevali. Održavanje kola bilo je kao sijelo ili zabava. Bilo je i prvih ljubavi, jednom riječju kola su bila mjesta koja su imala svoju ljepotu mladenačkih druženja.[13]

Za Vinkovce imamo podatak Ivana Vučevca Vinkovčanina, koji izravno ne navodi gdje su se kola održavala, u kojim ulicama ili negdje drugdje, nego navodi kako su se kola odvijala u Lenijama. Plesalo se uz tamburicu ili uz dvojnice. Vučevac navodi kako je svaki momak morao paziti da ne dođe na ples ili sijelo u drugu ulicu jer bi ga napali momci iz te ulice koji su smatrali da djevojke iz njihove ulice ili kraja „pripadaju" samo njima.[14] Vladoje Ivakić zabilježio je i u Otoku običaj sprječavanja kontakata momka i djevojke iz različitih krajeva (ulica).

Ukidanjem Vojne krajine na nekadašnjim područjima pukovnija sve šume su podijeljene na državne šume i na šume imovnih općina. Ivakić je pripadao pravoužitnicima što znači da je potjecao iz obitelji koja je u vrijeme Vojne krajine davala vojnike – krajišnike/graničare. Pravo korištenja svih šumskih resursa imali su samo nekadašnji graničari. Tim statusom Ivakićevi su imali prava služnosti. S tih osnova djeca pravoužitnika imala su pravo na potpore i stipendije za pohađanje srednje škole i za studij na fakultetima. Zahvaljujući

---

11 Milan Kemf, „Joza Ivakić: Mladost i život. Mladost i carovanje". *Svjetlost*, br. 1, Vinkovci, 29. prosinca 1912., str. 1–2.

12 *Svjetlost*, br. 31, 30. srpnja 1911., str. 4.

13 Vladoje Ivakić, *Moja sjećanja na tri Josipa, šokačka pisca i književnika (Josip Kozarac, Josip Kosor, Joza Ivakić).* Rukopis se čuva u Muzeju Slavonije u Osijeku. Inv. Broj MSO-205879-4. Zahvaljujemo se Upravi Muzeja na dopuštenju korištenja i objavi podataka.

14 Ivan Vučevac Vinkovčanin, *Stari Vinkovci*, Vinkovački šokački rodovi, Vinkovci, 2004., str. 56–57.

tome Joza Ivakić imao je kao učenik potporu Brodske imovne općine (BIO), u četvrtom i petom razredu.[15]

Bio je svestran. Volio je slikati, a u *Fragmentima iz moje nenapisane autobiografije* dao nam je zoran opis svojih crtačkih avantura.[16]

O njegovim političkim uvjerenjima kao učenika i kasnije studenta, nemamo nikakvih podataka. Na osnovi svojeg pravoužitničkoga podrijetla i djelovanja u mjestu jedino se može sa sigurnošću tvrditi da je bio nacionalno osviješten.

Završivši studij klasične filologije i slavistike (1901.) u Zagrebu, započinje njegova nastavnička karijera te službovanja u Zemunu, Zagrebu, Bjelovaru i Karlovcu (1904. – 1909.) da bi napokon bio prebačen u Vinkovce 1909.[17]

U „Karlovačkom leksikonu" Draženka Polović navodi da je Ivakić predavao na karlovačkoj gimnaziji, da je bio vrlo aktivan, organizirao i predavao na *Pučkom sveučilištu*, djelovao u *Hrvatskom sokolu,* gdje je osnovao *Sokolsku čitaonicu* (1907.), organizirao je *Diletansko kazalište* (1908.), u kojem je glumio i režirao. Bio je stalni suradnik karlovačkih novina.[18] Ivakićev rad u *Hrvatskom sokolu* kao i sva njegova društvena djelatnost nije bila po volji banu Rauchu te je Ivakić premješten u Vinkovce.[19]

Pitanje je kad se Ivakić uključio u sokolski pokret, možda za vrijeme studija, odmah na početku svojega profesorovanja ili čak nešto kasnije. Najkasnije je to bilo u vrijeme njegova profesorovanja u Karlovcu. Moguće je da je bio sokolski aktivan i prije Karlovca, ali za to nemamo dokaza. Aktivnost u *Hrvatskom sokolu* nastavio je u Vinkovcima, kamo je bio premješten kako bi mu se onemogućio društveni rad u Karlovcu.

Kada je završio studij klasične filologije i slavistike (1901.) u Zagrebu, njegova pedagoška djelatnost započeta u Zemunu, nastavila se u Zagrebu,

---

15 Brodska imovna općina, Zapisnici zastupstva 1889. – 1894. Zapisnici Gospodarstvenog odbora 1890. – 1894., Gradivo za povijest Vukovarske-srijemske županije, knj. XII., Državni arhiv u Vukovaru, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, Vinkovci – Slavonski Brod, 2018., str. 223 i 308.

16 Joza Ivakić, *Fragmenti,* str. 91.

17 *Spomenica o stopedesetgodišnjici Državne gimnazije u Vinkovcima, 1780.-1930.* Osijek, 1930. Spisak nastavnika koji su na vinkovačkoj gimnaziji službovali ili službuju, str. 181.

18 Draženka Polović, „Joza Ivakić", *Karlovački leksikon*, Školska knjiga, Zagreb, 2008.

19 Draženka Polović, „Srednjoškolska ekstenza u Karlovcu", *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU u Varaždinu*, br. 14–15, Zagreb – Varaždin, 2004.

Bjelovaru i Karlovcu (1904. – 1909.) odakle je bio prebačen u Vinkovce. Nakon dvanaest godina Ivakić se po naredbi vraća kao profesor na vinkovačku gimnaziju. Za njegova izbivanja iz Vinkovaca nije se promijenila društvena klima, a ni politička. Njemački jezik još uvijek je dominantan, ali s obzirom na obje nagodbe, one 1868. i 1869., te Hédervéryjev savez sa Srbima doveli su do totalne polarizacije odnosa među Hrvatima, Srbima i Mađarima. Istina od 1903. godine počinje suradnja između Hrvata i Srba u Hrvatsko-srpskoj koaliciji jer su napokon Hrvati i Srbi shvatili da ih se koristi jedne protiv drugih, a da za to ni jedni ni drugi ne dobivaju odgovarajuće političke ustupke. Nastupa vrijeme suradnje Hrvata i Srba, ali istodobno su i jedni i drugi podozrivi prema svom savezniku.

Nacionalna struktura stanovništva i njihovi međuodnosi u Vinkovcima bez većih su trzavica i relativno su snošljivi, ali se pazilo gdje je tko aktivan ili tko s kim surađuje. Profesionalne organizacije kao što su *Obrtni zbor*, koji je u svojem članstvu brojio najviše Hrvata i Nijemaca, među prvima je prihvatio korištenje hrvatskoga jezika u javnom sporazumijevanju. Obrtni zbor potpomagao je kulturne organizacije. Tako je bilo i s trgovcima koji su se držali zajedno zbog svojih interesa.

Dobrotvorno društvo *Lustiger Einsiedler* (ili *Veseli pustinjak*) još je uvijek bilo germanski raspoloženo, ali se već u aktivnostima priklonilo i ostalima u Vinkovcima. *Gospojinsko društvo* svojom dinamikom poduzimanja raznih zabavnih akcija stvaralo je potrebitu materijalnu osnovu da bi se moglo aktivno uključivati u sve akcije koje su poduzimala druga društva. Kako bi ostvarilo što bolji materijalni efekt, moralo je kontaktirati sa stanovnicima svih nacionalnosti. Između ostaloga ono je davalo dramske predstave.[20] Njemačko društvo *Deutscher Gesang und Diletanten – Verein „Liedertafel"* djelovalo je i u vrijeme Ivakićeva profesorovanja. Ono nikako nije htjelo stupiti u ravnopravan odnos s Hrvatima, već su pokušali 1912. čak otpjevati „Lijepu našu" na njemačkom jeziku. Doznavši što Nijemci spremaju mladi sveučilištarci došli su na njihovu zabavu te je izbio naprije verbalni sukob, a potom i fizički.[21] Bać' Andra je to u svom *Divanu* prokomentirao ovako: „Sramota je to, velika naša sramota, da nam Švabe u našoj zemlji mogu tako šta učiniti. Švabe koji su

[20] *Svjetlost*, br. 48, Vinkovci, 28. studenog 1909., str. 2.

[21] Zlatko Virc, *„Ballingovi – Martin Balling", Spomenar*, br. 5, Vinkovci, 2013., str. 4.

došli 'vamo prije nekoliko godina s gaćama na štapu, došlje, koji su se ovde kod nas pomogli! Pa oni se usuđuju vriđati nas i tući našu dicu."[22]

Stranački život bio je relativno buran: tu su frankovci, „zajedničari", odnosno članovi *Hrvatsko-srpske koalicije*, pa *Narodna stranka* (promađarska), a i snažan je bio utjecaj Nijemaca u društvenom životu. U *Svjetlosti*, nismo sigurni da je to Ivakićeva procjena, stoji: „Sve ono što je hrvatsko, smatra se ovdje kod nas u Vinkovcima kao nešto inferiorno, kao nešto, što nije doraslo „zamjernoj visini kulture naših stanovitih krugova". Što se tiče političkih stranaka još se nisu izvršila „posvajanja", odnosno ni jedno društvo nije se smatralo stranački obojenim,[23] no to je bio početak razvoja stranačkoga života. Samo godinu dana kasnije na skupštini Brodske imovne općine ne dopušta se predstavnicima nekih stranaka sudjelovati na sjednici.[24] Kasnije će se u neka društva učlaniti stranački pripadnici, kao što je to bio slučaj s *Relkovićem*.

Procjena vlasti bila je da će premještajem Ivakića iz Karlovaca u Vinkovce zaustaviti njegove rodoljubne aktivnosti u Karlovcu, što se nije obistinilo. Postiglo se nešto što nisu predvidjeli u Ministarstvu prosvjete i bogoslovlja, a to je da je dolaskom u Vinkovce utjecao na dinamiziranje aktivnosti u jačanju hrvatskoga duha. Pokazalo se da taj premještaj nije bila kazna Ivakiću budući da je došao u rodno mjesto u kojem je za njega bilo dovoljno mogućnosti za društveno djelovanje i zato ga to premještanje nije obeshrabrilo i pasiviziralo. Vinkovci kao manja sredina s nešto više od 10.000 stanovnika, s oko 4.000 Hrvata omogućavali su Ivakiću lakše susretanje i druženje.

U Ivakićevo vrijeme na gimnaziji je bila veoma aktivna grupa učenika pravaša po uvjerenju, koja je surađivala s časopisom *Mlada Hrvatska*. Zbog članaka objavljenih u tom časopisu, vodila se istraga u gimnaziji, ali se nije otkrilo tko je autor. Bio je to mladi Josip Matasović.[25] Ivakić, pišući u *Svjetlosti*, nije spominjao Matasovića ni njegovu djelatnost, vjerojatno da ne bi svojega učenika izložio političkim šikaniranjima.

Profesor Joza Ivakić u svojstvu učitelja, na kraju svojega mandata (šk. god. 1910./1911.), predavao je gimnastiku u šest odjela (razreda) i risanje u dva

---

22 *Svjetlost,* br. 34, 21, 1909., str. 4–5.

23 *Svjetlost,* br. 22, 30. svibnja 1909., str. 1.

24 *Svjetlost,* br. 18, 1. svibnja 1910., str. 4.

25 Miroslava Despot, „Josip Matasović (Vrpolje, 18. VIII. 1892. – Zagreb, 10. II. 1962.", *Povijesno društvo Hrvatske, Spomenica Josipa Matasovića (1892.-1962.)*, Zagreb, 1972., str. 7.

odjela (razreda). Predavati na vinkovačkoj gimnaziji Ivakić započinje početkom školske godine 1909. O profesorovanju na gimnaziji znamo malo, a i to je dovoljno da zaključimo kako je odigrao značajnu ulogu u formiranju svojih učenika. Prebačen je iz Karlovca u Vinkovce, tobože zbog potrebe, a dali su mu da predaje gimnastiku i risanje što zasigurno nije bilo njemu po volji,[26] no to nije slomilo duh mladog Ivakića, dapače izgleda da mu je to davalo snage da ustraje i još dinamičnije se posveti svojim Vinkovcima.

Komentator na Ivakićevu odlasku pohvaljuje njegov nastavnički rad: „…njegov slavan uspjeh iz hrvatske literature na prošlogodišnjoj maturi. Bio je obljubljen u cijelim Vinkovcima. Svatko tko se s njim sastao, odmah ga je morao zavoliti. Jer je to zbilja posebna osobita, inteligencija spojena s krasnom prirodnošću i modernim naprednim idejama.“[27]

Slavko Janković opisao je Jozu Ivakića, svojega profesora ovako: „…bio je mršav, malo poguren s cvikerima i nekako klimav, mogao nam je raditi što je htio tako smo voljeli gimnastiku i njega“, davao je upute kako vježbati i onda... „Joza je jurio drugom odjelu i opet tamo pokazivao i odvježbavao vježbu“.[28] Pred kraj svojega života (1971.) Janković se opet prisjetio svoga sudjelovanja u *Hrvatskom sokolu* i tad je bio nešto opširniji u opisu: „Joza je išao od odjela do odjela i pokazivao vježbu, te ju sam odvježbavao. / Bio je naravno u majici i sokolskim hlačama... Nakon što je obišao sve odjele i svima pokazao i odvježbao vježbu, bio je mokar kao miš“.[29]

Bio je aktivan u *Društvu za podupiranje siromašnih učenika vinkovačke gimnazije*.[30]

Nakon Ivakićeva odlaska iz Vinkovaca došlo je do generalnoga đačkog štrajka u Hrvatskoj. U *Svjetlosti* se komentiralo da je kotarski predsjednik bio ustvari ravnatelj gimnazije. Kao jedan od uzroka štrajku bila je zabrana gimnazijalcima posjet večernjim kazališnim predstavama, odnosno što je jedan

---

[26] *Izvještaj o podjeljivanju obuke u relativno obligatnim i neobligatnim predmetima u I. polugodištu šk. godine 1910/11., kbr. 24–1911*. Fond Gimnazije Matije Antuna Reljkovića, Vinkovci. Državni arhiv Vukovar, Arhivski sabirni centar Vinkovci.

[27] *Svjetlost*, br. 36, 3. rujna 1912., str. 2.

[28] Slavko Janković, *Galerija poznanika*, rukopis, str. 186–187., Arhivski sabirni centar Vinkovci.

[29] Slavko Janković, *Zabavna igra... Šport* I. *Uvod*, rukopis, str. 1, Arhivski sabirni centar Vinkovci.

[30] Ivan Kvintus, „Društvo za podupiranja siromašnih učenika vinkovačke gimnazije“, *Spomenica o stopedesetgodišnjici Državne gimnazije u Vinkovcima, 1780.-1930.*, Osijek, 1930., str. 137.

učenik isključen iz gimnazije jer je bio na večernjoj predstavi.[31] Glavni zagovaratelj odlazaka na kazališne predstave bio je upravo Ivakić.

U društvenom životu Vinkovaca najutjecajniju ulogu imala je *Hrvatska čitaonica* u koju se odmah po dolasku uključio Ivakić. Među društvima u mjestu to je najstarije društvo, osnovano 1875., koje je svojoj čitaonici u nazivu dalo nacionalni predznak (1900.).

U to vrijeme čitaonice su bile mjesta okupljanja svih koji su se zanimali za događanja različitih profila i izvan svoga mjesta boravka. Kako je većina dnevnoga vremena bila radna, čitaonica je bila uglavnom okupljalište u večernjim satima i subotom, a naročito nedjeljom. Čitaonice nisu prema svojim društvenim pravilima bile zatvorenoga tipa, ali u praksi učlanjivali su se u pravilu činovnici, inteligencija i ugledniji obrtnici. Njezini članovi bili su praktično zatvorene skupine, a biti član čitaonice bila je stvar ne samo želje za čitanjem nego i stvar prestiža. U čitaonici bila je i knjižnica s manjim fondom knjiga za posudbu. Tada su ugledniji Vinkovčani (činovnici, inteligencija, bogatiji trgovci i obrtnici) imali svoje knjižnice. Osnovne škole i gimnazija imale su također svoje knjižnice, tu je i Pučka knjižnica i obrtnička tako da se čini da je knjiga bila daleko više korištena nego danas.

U to vrijeme Glazbeno i pjevačko društvo *Relković* (osnovano 1901.) u svojoj repertoarnoj politici još uvijek je imalo puno stranih skladatelja. Postupno jača utjecaj hrvatskih autora, pogotovo nakon osnivanja tamburaškoga orkestra. Raspoloženje članova pogodovalo je organiziranju programa i sudjelovanju na raznim priredbama u obilježavanju pojedinih događaja i pojedinih obljetnica od nacionalnoga značaja. U radu obaju društava jedini je problem bio slab odaziv članstva.

Još nije oficijelno završila školska 1908./1909. godina, a Ivakić je već u lipnju bio u Vinkovcima, gdje je sudjelovao u proslavi Dječjega dana. Bila je to zajednička akcija nekoliko društava. Tada je Ivakić sudjelovao kao glumac u Čehovljevoj *Ženidbenoj ponudi* odigravši ulogu Ivana Vasiljeviča Lomova. Uz njega nastupio je još kolega s gimnazije prof. Pavao Serdar[32] i gđica Helena Kučera.[33]

---

31 *Svjetlost*, br. 13, 24. ožujka 1912., str. 1.

32 Pavao Serdar bio je profesor na gimnaziji 1907. – 1912.

33 Helena (Jelena) Kučera bila je učiteljica. *Svjetlost*, br. 23, 6. lipnja 1909., str. 1.

Prije početka nove školske godine Ivakić sudjeluje u proslavi Dana sv. Ćirila i Metoda 5. srpnja 1909., kojom je naglašavano da su svojom djelatnošću praktično bili na strani slavenskoga življa, što se tumačilo da su bili na strani Hrvata, a protiv Nijemaca. Ivakić u proslavi sudjeluje s predavanjem u *Hrvatskoj čitaonici* izlažući o značenju ovih dvaju svetaca i njihovom prosvjetiteljskom djelovanju.[34]

Čitaonice su prema svemu iznesenom bila nedinamične s malim brojem događanja te se pojavila ideja da bi one trebale biti mjesto širenja obrazovanja, kulture i društvenih događanja.

Iskustvo u organiziranju predavanja na Pučkom sveučilištu u Karlovcu pomoglo je Ivakiću da lakše pokrene seriju predavanja u *Hrvatskoj čitaonici*.[35] Početak njegova uključivanja označen je pozivanjem na sastanak uglednijih članova, međutim on je bio jedini koji se odazvao pozivu. Inače uz njega je u toj akciji bio prof. Krmpotić, koji, nažalost, nije mogao biti prisutan. Ova ideja o organiziranju „pučkih" predavanja već u startu izazvala je negativne komentare koji su objavljeni u lokalnom tjedniku *Vinkovci i okolica.* Liječnika dr. Lederera zasmetalo je pisanje vinkovačkoga župnika i dekana Josipa Stojanovića koji je imao primjedbe na ponašanje članova odbora za pučka predavanja, koji nisu došli na dogovor oko organiziranja tih predavanja. Lederera su zasmetale Stojanovićeve primjedbe na njihov račun kao i primjedbe na račun vinkovačke inteligencije. Ledererovo opravdavanje takva ponašanja izazvalo je župnika Josipa Stojanovića jer je jasno da ih Lederer brani negativno se odnoseći prema akciji pučkih predavanja. Taj stav ima stranačku pozadinu, što se vidi po činjenici da je objavljen u novinama *Vinkovci i okolica*.[36]

U *Hrvatskoj čitaonici* Ivakić se uključio u rad dramske sekcije te uvježbavao ulogu u Nušićevu *Običnom čoveku*, no kasnije je nastupao i u drugim prilikama i ulogama.[37]

U to je vrijeme liječnik Ilija Abjanić, frankovac, živio u Vinkovcima te je otvorio *Pučku knjižnicu,* ali nije bilo baš neke suradnje između ovih dvaju knjižnica. Abjanićeva *Pučka knjižnica* programski je bila otvorenija u iskazivanju nacionalnih interesa. Ivakić je u nekoliko navrata u svojim nepotpisanim

---

34 *Svjetlost*, br. 28, 11. srpnja 1909., str. 3–4.

35 Draženka Polović, „Srednjoškolska ekstenza u Karlovcu", *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU u Varaždinu*, br. 14–15, Zagreb – Varaždin, 2004.

36 *Svjetlost,* br. 47, 21. studenog 1909., str. 2–3.

37 *Svjetlost*, br. 48, 28. studenog 1909., str. 4.

člancima javljao vijesti o radu te knjižnice i njezinim problemima. Abjanić kao frankovac bio je u jednom mandatu i zastupnik u Hrvatskom saboru i stoga je bio u određenom smislu politički protivnik Ivakiću. Ivakić nije smatrao da njihova politička uvjerenja moraju biti zapreka njihovom društvenom radu.

U hrvatskim društvima, koja su brojčano jačala, pojavila se ideja o kupovini zgrade ili čak izgradnje nove zgrade koja bi bila prikladna njihovim potrebama. Ideja o gradnji *Hrvatskoga doma* postupno je jačala. Logično je da se pojavila u *Hrvatskoj čitaonici* pa je predsjednik Pjevačkoga društva *Relković* Ivan M. Čuljat pozvao na sastanak predstavnike hrvatskih društva kako bi se donio zaključak da se osnuje *Hrvatski dom*.[38] Inicijativa je prihvaćena jer su svi bili svijesni da ona znači osiguravanje društvenih djelatnosti. Kolikogod je ta ideja bila prihvatljiva, ipak većina nije još bila spremna prihvatiti obvezu velike investicije, pogotovo bogatiji sloj, stoga su svi bili za akciju, ali do početka ostvarenja ideje nije dolazilo. Ivakića je zasmetala ta dvoličnost. Bile su razne inicijative i odbori koji su prihvaćali ideju, a onda bi uslijedila stanka u nastavku akcije. S današnje povijesne distance očito je da se uviđalo što bi značilo imati vlastiti prostor i kako bi bile bolje mogućnosti rada kada bi se ideja gradnje ostvarila. Puno je truda Ivakić utrošio kako bi pokrenuo akciju gradnje *Hrvatskog doma*. Njegova ideja da se u pojedinim trgovinama postave škrabice i tako prikuplja novac bila je prihvaćena, ali svima je bilo jasno da tim prilivom novca nikad neće doći do ostvarenja kupnje ili izgradnje doma.

Razočaran što akcija ide presporo, komentirao je u *Vinkovačkom divanu*, ispravnije rečeno u *Divanima* jer se svako toliko doticao te teme. Kasnije je to preradio i objavio u svojoj zbirci „Selo i varoš", što je objavljena u Zagrebu 1912.[39]

Kao slijed tih nastojanja *Hrvatska čitaonica* organizirala je u veljači 1910. dva posijela, čiji je prihod išao za gradnju *Hrvatskoga doma*. Među izvođačima zabavnoga programa nastupio je i Joza Ivakić koji je izveo solo scenu „Prije predstave".[40] Treće posijelo, s istom namjenom, bilo je 5. ožujka. Na tom posijelu nastupio je opet Joza Ivakić sa solo scenom „Prije predstave".[41]

---

38 *Svjetlost*, br. 48, 28. studenog 1909., str. 4.

39 Joza Ivakić, „Hrvatski dom (iz anala jedne varošice)", *Selo i varoš*, pripovijetke, Zagreb, 1912.

40 *Svjetlost,* br. 1, 1. siječnja 1910., str. 3.

41 *Svjetlost,* br. 9, 27. veljače 1910., str. 3.

POZIV

na podpisivanje dionica.

Podpisani odbor osniva dioničko društvo pod imenom

Hrvatski dom, dioničko društvo u Vinkovcima.

Društvu je svrha, da u Vinkovcima sagradi „Hrvatski dom", te u toj zgradi okupi i dade skloništa hrvatskim kulturnim i dobrotvornim društvima i institucijama u Vinkovcima, te da i inače unapređuje ta društva i institucije, kao i u opće kulturni napredak Vinkovaca.

Ujedno će se u tome „Domu" podići spomen slavnome našem književniku Josipu Kozarcu.

Trajanje ovoga društva opredijeljuje se na neizvjestno vrijeme.

Početna temeljna glavnica ovoga društva ustanovljuje se na

100.000 kruna

razdijeljenih na 1000 komada dionica, koje glase na ime, u nominalnoj vrijednosti od

100 kruna

po svakoj dionici.

Osnivački odbor pridržaje si pravo ovu početnu temeljnu glavnicu prema uspjehu supskripcije povisiti eventualno na

120.000 kruna

razdieljenih na 1200 dionica, koje glase na ime, u nominalnoj vriednost od 100 kruna po svakoj dionici

Nabavna cijena ustanovljuje se po svakoj dionici na

101 krunu,

pa se višak od jedne krune ima upotrijebiti za troškove oko osnivanja društva. — Ostatak ide u pričuvnu zakladu.

Osnivački odbor odnosno članovi njegovi, preuzimaju 430 komada dionica, a ostatak od

570, odnosno 770 komada dionica

izlaže javnoj supskripciji.

Osnivački odbor pridržaje si pravo društvena pravila ustanoviti i izabrati prvo ravnateljsko vijeće.

Rok za supskripciju dionica traje do 1. siečnja 1912.

Svaki, tko podpiše dionicu, treba da plati po dionici:

1) do 1. prosinca 1911., odnosno prigodom podpisivanja dionica 11 kruna;

2) 1. siečnja 1912. daljni obrok od 10 kruna, odnosno s prvim obrokom 21 krunu:

3) 1. veljače 1912. treći obrok od 10 kruna;

4) Ostalih 70% po dionici treba da plati u četrnaest mjesečnih obroka od 1. ožujka 1912. uzastopce mjesečno po 50% t. j. svakoga prvoga u mjesecu 5 kruna po dionici.

Neuplaćene dionice propadaju u korist pričuvne zaklade.

Prijave za supskripciju prima „Hrvatska čitaonica" u Vinkovcima, „Vinkovačka štedionica", „Prva vinkovačka vjeresijska banka" i „Vinkovačka eskomptna banka".

U **Vinkovcima**, 30. listopada 1911.

Hrvatska čitaonica u Vinkovcima.
Prvo opće gospojinko i dobrotvorno društvo u Vinkovcima.
Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo „Reljković" u Vinkovcima.
Građanski odbor za podignuće Kozarčeva spomenika u Vinkovcima.
Hrvatski Sokol u Vinkovcima.
Veseli pustinjak u Vinkovcima.

Adolf Albrecht, načelnik.
Braća Bačoka, industrijalci u Vrbanji.
Josip Basler, profesor.
Albert Beck, veletržac.
Adolf Beck, tiskar.
Ivan M. Čuljat, trgovac.
Ivan Čutić, posjednik.
Jakob Dežma, odvjetnik.
Stjepan Djaković, konzistorialac i profesor.
Stjepan Dungjerović, župnik u Nijemcima.
Josip Fulanović, kr. sudb. pristav.
Lazo i Ruža Gjemić, posebnici.
Rudolf Gross, trgovac.
Ivan Im, kr. sudbeni pristav.
Dr. Ivan Jančiković, odvjetnik.
Pero Krbavac, kr. sudbeni oficijal
Viktor Krenn, trgovac.
Dr. Antun Kuhn, opć. liječnik u Vrbanji.
Josip Lončarević, kr. pošt. i brz. nadoficijal.
Mr. ljudevit Lorek, ljekarnik.
Mutimir Maretić, građevni i umjetni bravar.
Milutin Mencin, profesor.
Marijan Mihaljković, posjednik i predsjed br. im. općine.
Petar Nikoljačić, ravnatelj štedionice u Vrbanji.
Dr. Mato Novosel, konzistorialac i župnik.
Dr, Demetar Petrović, odvjetnik.
Franjo Piškorić, kr. vladin tajnik.
Dr. Levin Plemić, odvjetnik.
Franjo Pollak, svratištar.
Ivan Radić, konzistorijalac i župnik u Otoku.
Rok Radić, profesor.
Jakob Reich, knjižar.
Ante Rott, tiskar.
Slavonija paromlin,
Franjo Stelzer, posjednik u Vrbanji.
Alfred Sternberg, trgovac.
Pavao Serdar, profesor.
Franjo Schwell, činovnik u Vrbanji.
Dr. Đuro Topalović, odvjetnik.
Dr. Dragan Trbljanić, javni bilježnik i odvjetnik u Glin
Vilim Ulses, kr. kot. inžinir.
Dr. Leo Vrbanić, kr. županijski fizik.
Stanislav Živčić, profesor.

Početkom 1910. godine započeo je Joza Ivakić objavljivati feljton pod nazivom *Vinkovački divan*. To je razgovor dvojice Vinkovčana u kojem Andra uvijek tumači Đuki (Djuki) što ima novoga u Vinkovcima. U tom dijalogu nema grubih riječi premda se izriču ocjene stanja i saznaju se lokalna događanja i intrige.

Prvi se put *Vinkovački divan* pojavljuje na naslovnici *Svjetlosti*, br. 7 od 13. veljače 1910. U pravilu *Vinkovački divan* nema potpisanog autora. On se tek tu i tamo pojavljuje pod pseudonimom *jz*. Uspoređujući stil potpisanih i nepotpisanih *Divana* kao i činjenicu da Andra uvijek ima glavnu riječ, da puno bolje poznaje lokalna zbivanja, dade se zaključiti tko je autor. Kako veli Đuka: „E, Andra, duka (vjerojatno duha) ti tvoga, ta ti govoriš svejedno, ko' da iz knjige čitaš, jesi baš sav vražji." Na to mu Andra odgovara: „Nisam ja zabadava išo dvi godine u latinske škole i ne čitam ja zabadava novine i knjige!"[42] Prema dijalozima očito je da *Divan* piše osoba koja je vična pisanju dijaloga. Da je Bać' Andra Joza Ivakić, nalazimo potvrde i u tome što Andra često spominje Karlovac i tamošnja kulturna događanja te je očigledno da je Andra bio donedavno u Karlovcu. Njegova zainteresiranost za obilježavanje 150. godišnjice *Zore* u drugoj polovici 1910. godine očituje se i u činjenici što popularizira odlazak Vinkovčana u Karlovac na proslavu. Sve to upućuje na zaključak da se u liku Andre krije zapravo Joza Ivakić.[43] Dilema tko je autor, potpuno je otklonjena kad se autor ispod jednog teksta potpisao s *jz* – dakle Joza (Ivakić). Kad je Ivakić dobio premještaj u Senj, *Svjetlost* je otvoreno pisala o Ivakiću, o njegovom premještaju i njegovim člancima pa i o *Vinkovačkom divanu*.

U svom se zadnjem *Divanu* Bać' Andra obraća Bać' Djuki ovako: „I pozdravi sve čitatelje „Vinkovačkog divana" i kaži im, da je ovo posljednji „Vinkovački divan". Zbogom komšija! Djuka: Zbogom bać' Andra".[44]

Pisanje *Divana* bio je utoliko zahtijevan napor jer je zahtijevao obradu aktualnih događaja kojima bi zainteresirao najširu čitalačku publiku, a prema veličini mjesta i postojećem društvenom životu bila je sužena mogućnost izbora tema.

---

42 *Svjetlost*, br. 15, 10. travnja 1910., str. 4.

43 *Svjetlost*, br. 32, 7. kolovoza 1910., str. 3–4.

44 *Svjetlost*, br. 36, 3. rujna 1911., str. 4.

Prema komentarima Bać' Andre, *Divani* su bili očito čitani jer se ponekad osvrće na komentare čitatelja. Je li između autora i čitatelja postojala još koja druga komunikacija, teško je utvrditi.

U *Divanu* se u pravilu priča o lokalnim temama, ali koji puta Djuka i Andra komentiraju stranačke djelatnosti frankovaca i vijesti iz Zagreba i Sabora, članke tjednika *Vinkovci i okolica,* koji podržava vladu *Narodne stranke* (promađaronske).[45] Kad god se u okolici Vinkovaca događa neka politička aktivnost, oni je komentiraju, naravno sa stajališta Hrvatsko-srpske koalicije, čiji je pristalica Ivakić. Tako su Andra i Gjuka komentirali ponavljanje novih izbora u Bošnjacima gdje bi se trebali navodno kandidirati dr. Amruš, predstojnik odjela u Ministarstvu i vinkovački odvjetnik Mato Topalović ili đakovački odvjetnik Prebeg.

U *Divanu* se samo u globalu informira o tijeku stranačkih djelatnosti, poglavito se upozorava što je činila Hrvatsko-srpska koalicija. Donose se obavijesti kako se stranka postavila prema raspravama u Zagrebu, ali i u Budimpešti.[46]

Svako toliko u dijalogu atakira se na vinkovačke frankovce i njihovo vodstvo u Zagrebu ili se prozivaju *fortimaši,* okupljeni oko tjednika *Vinkovci i okolica*. Joza Ivakić kao zajedničar nikad ne zaboravi istaknuti prednosti zajedništva Hrvata i Srba.[47] U dijalozima ne propušta komentirati stranačka previranja. Tako Andra komentira ponašanje frankovaca:

> Dosta su oni varali naš svit sa tim svojim bajage hrvatstvom, pripovidali su i larmali, gdi su samo mogli, kako su oni bajage spasitelji Hrvatske, a ovamo su podupirali sve, što je protunarodno i naprtili nam na leđa dosta jada. To su ti jedni prosti larmaši, koji gledaju samo na osobne koristi pojedinaca, kako je javno reko i sam njihov vođa stari Frank...

Za svoju stranku daje pak pohvalu:

> A koalicija nije toliko govorila, larmala i bisnila, nego je radila. A sav je njezin rad na korist naroda. Kako se ona samo junački u Pešti držala. A frankovci su se u Pešti nudili i bili spremni na sve pristati, samo da dođu na vladu. Njima je samo do koristi; a ono što galame, to je samo da neuki svit zavaraju.[48]

---

45 *Svjetlost*, br. 13, 27. ožujka 1910., str. 4. Isto, br. 16., 17. travnja 1910.

46 *Svjetlost*, br. 49, 4. prosinca 1910., str. 3–4.

47 *Svjetlost*, br. 24, 12. lipnja 1910., str. 4.

48 *Svjetlost*, br. 17, 24. travnja 1910., str. 4.

Mora se istaknuti da naš Andra (*alias* Joza Ivakić) pokušava biti i objektivan. To se vidi i u slučaju Dana Zrinskih i Frankopana, kojega su 1910. organizirali frankovci. Andra odaje priznanje kako su frankovci to dobro organizirali uz sudjelovanje Pjevačkoga društva *Relković*, *Hrvatskog sokola* i *Hrvatske čitaonice*.[49]

Također Bać' Andra i Bać' Gjuka znaju komentirati stranačku politiku i zbivanja u Zagrebu i povezati s vinkovačkom političkom scenom. S obzirom na Ivakićevu pripadnost koalicijskoj stranci logično da Andra zaključuje: „Koalicija je svojim dosadašnjim radom pokazala, da je njoj na srcu samo dobrobit hrvatskog naroda i Hrvatske".[50] Bilo je to predizborno vrijeme pa u svakom *Divanu* imamo i komentare na održavanje *pouzdanih sastanaka* – predizbornih skupova. Andra čak navodi kako su se pojedini svećenici s propovjedaonice uključili u predizborno agitiranja, naravno Andra kritizira svećenike koji su za frankovce i tzv. fortimaše.

Izbori za Sabor ili za Općinsko vijeće, uvijek su izazivali prijepore. Bać' Andra, znajući da postoje uvjerenja među glasačima da su kandidati i njihove stranke samo okrenuti svojim interesima, spremni su apstinirati od izbora. To nepovjerenje pokušava Andra kroz dijalog s Gjukom otkloniti stalno ističući kako je njegova koalicija jedina koja zastupa interese hrvatskoga naroda. Da se ne bi krivo shvatilo, Bać' Andra, *alias* Joza Ivakić, nikada ne govori da je to njegova stranka kad ju apostrofira.[51]

Na izborima seljaci su glasali (većinom) za koaliciju, ali obrtnici i trgovci su više-manje apstinirali. Tu situaciju komentirao je na svoj način Bać' Andra. Na izborima u Vinkovcima pobijedio je dr. Ferdo Šišić (Koalicija), u Cerni M. Kutuzović (Koalicija) i u Nuštru Rade Paunović (Koalicija).[52]

Hrvatska čitaonica organizirala je i šokačko prelo što Bać' Andra povoljno komentira.[53] To prelo očito je trebalo naglasiti šokački mentalitet većine stanovništva što je u to doba bio svojevrstan odgovor na pritiske sa strane. Šokačko prelo bilo je veoma uspješno.

---

[49] *Svjetlost*, br. 20, 15. svibnja 1910., str. 4.
[50] *Svjetlost*, br. 37, 11. rujna 1910., str. 5.; br. 39, 25. rujna 1910., str. 4–5.
[51] *Svjetlost*, br. 43, 23. listopada 1910., str. 7.
[52] *Svjetlost*, br. 44, 30. listopada 1910., str. 2–3.; br. 45., 6. studenog 1910., str. 4–5.
[53] *Svjetlost*, br. 6, 5. veljače 1911., str. 4.

Kad Bać' Andra tumači tko je najaktivniji u radu *Hrvatske čitaonice,* onda ističe profesore: „…kod nas samo profesori najviše ili bolje jedino oni rade na kulturnim uredbama, a drugi se bogami prilično drže postrance.“[54]

Svima promiče događaj koji ima veliku društvenu vrijednost jer baca na patrijarhalne Vinkovce jedno novo svjetlo. Vinkovci onoga doba bili su patrijarhalna sredina, ali se ipak osjetio duh vremena kad je došlo do rasprave oko knjige *Ženskadija*. Tako Bać' Andra veli: „Izišla je jedna knjiga, dabome nadrukovana pod naslovom „Ženskadija“. I u toj knjizi spisatelj sve ispisivo o ženskadiji i sve lipo najlipše, laskavo, dizo je ženskadiju u nebesa – ta krasno! ... To se nije ženskadiji dopalo.“ Prema Ivakiću vinkovačkim gospođama i gospođicama svidjelo se autorovo pisanje, ali ne i izraz *ženskadija*. Na kraju su dame pozvale autora na sastanak s namjerom da ga osude. Na tom sastanku on se uspio obraniti, čak ih je pridobio tako da je cijeli spor bio izglađen. Cijela ta „buka“ što se podigla oko knjige ima svoju društvenu težinu jer se prvi put u vinkovačkoj javnosti javlja protestni komentar vezan uz društveni položaj žena.[55]

Naglašavajući važnost rada *Hrvatske čitaonice* Ivakića je zasmetalo što je gostioničar, vlasnik gostionice „Kod crnog konja“, iznajmio prostor čitaonice drugima, tj. Mađarima za zabavu mađarskih željezničara.[56]

U početku je *Hrvatska čitaonica* bila glavni pokretač inicijative za izgradnju Kozarčeva doma kao dioničarske akcije. Tu je inicijativu svestrano podržavao Joza Ivakić, no kad je krenula akcija oko izgradnje *Hrvatskog doma*, *Hrvatska čitaonica* više nije inzistirala na njezinu ostvarenju.[57]

U *Svjetlosti* imamo podroban izvještaj o posijelu *Hrvatske čitaonice,* potpisan s Ivakićevim inicijalima. Nastupe pojedinaca, kako glumačke, tako i pjevačke, autor komentira s vidljivim stručnim poznavanjem. Uspoređujući taj stil i način komentara s drugim nepotpisanim *Vinkovačkim divanima* vidljiva je velika sličnost pa se postavlja pitanje zašto se Ivakić nije htio potpisati ispod njih. Krije li se u tome njegova bojazan od eventualne primjedbe da on uživa preveliki prostor te da bi to moglo izazvati negativnu reakciju, što bi opet moglo rezultirati njegovim premještanjem iz Vinkovaca?

---

54 *Svjetlost*, br. 7, 12. veljače 1911., str. 5.
55 *Svjetlost*, br. 49, 4. prosinca 1910., str. 3–4.
56 *Svjetlost*, br. 12, 20. ožujka 1910., str. 4.
57 *Svjetlost*, br. 49, 4. prosinca 1910., str. 3.

Ivakić nije HPGD *Relković* poklanjao posebnu pažnju jer je djelatnost društva bila konstantno prožeta nacionalnim duhom u izvedbenim točkama uz nešto točaka njemačkih i talijanskih skladatelja.[58]

U *Svjetlosti* nailazimo na druge nepotpisane članke koji komentiraju kulturna i društvena događanja. Prema stilu pisanja i oni bi se mogli slobodno pripisati Ivakiću.

Bać' Andru je zasmetala izvanredno dobra posjećenost gostujućega KUD-a *Tomislav* iz Županje u Vinkovcima, koji je u vrtu gostionice „Kod crnog konja" održao koncert. Zasmetalo ga je što je bio dobar posjet, a kad nastupaju Vinkovčani to nije slučaj. On je to popratio dvosmislenim komentarom u kojem kroz tobožnju pohvalu vinkovačke „telegencije" veli: „Kod ovakvog jednog veselja i kod ovakvih izigravanja uloga, naša gospoda znadu napraviti pravo čudo. Kako oni znadu kod takih zgoda djelovati na domoljubno čuvstvo, na osvještenje i ponos narodni!" ... Andra nastavlja „Kako su oni čitavoj toj stvari podali jedno širje značenje". Taj tobožnji euforičan prikaz narodnoga oduševljenja Andra završava:

> I ne trebamo se mi kraj nji' bojati Madžara i Švaba. Neće nama nauditi madžarske škole nit nas oni mogu progutati.
>
> Naša se gospoda pobrinu, ironično komentira, da oni osite, kako smo mi tu još gazde. A brinu se oni i zato, da nas u narodnom pogledu ojačaju. Zato tako lipo i cvatu sva naša hrvatska društva. [59]

Djuka nas upoznaje s planom proslave Dana sv. Ćirila i Metoda, koja bi godine 1910. trebala biti svečanija jer će u proslavi sudjelovati sva hrvatska društva. S obzirom na politički program koji podržava *Hrvatski sokol* Djuka sve poziva na sokolsku vježbu gdje će svirati sokolska banda. Pozivajući čitatelje na sokolsku javnu vježbu, Djuka komentira: „Treba da i mi Šokci, mi graničari idemo na naše hrvatske zabave."[60]

Ivakić kao član uprave *Hrvatskoga sokola* nije mogao a da u svoj *Divan* ne umetne poveći komentar o tome kako je protekla javna vježba. Čak je komentirao izostanak sokolskoga starješine i jednoga člana uprave kojem su došli gosti. On je u *Hrvatskom sokolu* bio član odbora i voditelj vježbača. Biti članom

---

58 *Svjetlost*, br. 34, 21. kolovoza 1910., str. 4; br. 36, 4. rujna 1910., str. 34; br. 45, 6. studenog 1910., str. 5.

59 *Svjetlost*, br. 23, 5. lipnja 1910., str. 4.

60 *Svjetlost*, br. 25, 19. lipnja 1910., str. 4.

odbora značilo je da su ga u društvu cijenili, pogotovo i stoga što je bio i predvodnik vježbačima mlađega naraštaja.[61]

Andra, komentirajući sudjelovanje Hrvata u hrvatskim društvima, ističe:

> Ja kažem da je dužnost svakog Hrvata, koji se osjeća Hrvatom i koji hoće da ga se takovim smatra, da se upiše kao član u pivačko društvo *Relković*. Isto tako dužnost je svakog Hrvata, da se upiše u *Hrvatski sokol* i u *Hrv. čitaonicu.* Kad se to zbude, onda će moći sva ta društva biti pravi bedem hrvatstva u Vinkovcima.[62]

U jednom *Divanu* Djuka i Andra podržali su ideju o osnivanju društva za poljepšavanje Vinkovaca kao i ideju da vinkovačka gospoda svoje knjige poklone pučkoj knjižnici, a njih dvojica predlažu da si gospoda kupe nove.[63]

Prateći društveni život, nije mogao zaobići djelatnost *Veseloga pustinjaka*. Iako je u njemu bila većina njemačkih članova, nije bilo isključivo nacionalno. Na godišnjoj skupštini *Veseloga pustinjaka* vodila se žustra rasprava o tome na kojem jeziku će se pisati dokumentacija, odnosno koji će jezik biti službeni – njemački (kao do sada) ili hrvatski. Tako je blagajnički izvještaj bio na njemačkom, a tajničkog nije bilo. Na kraju je A. Rott predložio da ubuduće sve bude na hrvatskom jeziku. To je prihvaćeno.[64] S obzirom na ovakve stavove *Veseli* je *pustinjak* najviše svojih aktivnosti sadržajno usmjerio prema svim stanovnicima Vinkovaca za razliku od *Liedertafela* koji je bio daleko više progermanski orijentiran i koji je većinu skupljenih prihoda ili robe podijelio najviše njemačkoj djeci.[65]

Nešto kasnije u *Svjetlosti* objavljen je članak *Frauenferajn ili Gospojinsko društvo.* Članak nije potpisan iako je najvjerojatnije da ga je napisao Joza Ivakić. U članku se oštro kritizira progermanski stav društva. Autor smatra da *Gospojinsko društvo* zbog svoje kurativne uloge može imati daleko veći utjecaj nego bilo koje hrvatsko društvo. On vidi u njemu mogućnost da se suprotstavi mađarskom društvu *Julijan*, upravo onom koje u Vinkovcima gradi mađarsku školu mimo odobrenja hrvatskih vlasti i koje hoće što više hrvatske i djece drugih nacionalnosti privući u svoju školu.[66]

---

61 *Svjetlost*, br. 10, 5. ožujka 1911., str. 2.
62 *Svjetlost*, br. 36, 4. rujna 1910., str. 4.
63 *Svjetlost*, br. 21, 22. svibnja 1910., str. 4.
64 *Svjetlost*, br. 12, 19. ožujka 1911., str. 3–4.
65 *Svjetlost*, br. 9, 26. veljače 1911., str. 3.
66 *Svjetlost*, br. 14, 2. travnja 1911., str. 2–3.

Nakon nekog vremena napokon je *Gospojinsko društvo*, zajedno s ostalim društvima, priredilo u *Hrvatskoj čitaonici* koncert. Bilo je to utoliko značajno što je time *Gospojinsko društvo* iskazalo svoju nacionalnu opredijeljenost. Nije bilo dileme da je napustilo germansko opredjeljenje tako da je *Liedertafel* ostao usamljen. Taj koncert zagovarao je Joza Ivakić duže razdoblje pišući u *Svjetlosti* o opravdanosti približavanja *Gospojinskog društva* prohrvatskoj *Čitaonici, Hrvatskom sokolu* i *Dobrovoljnom vatrogasnom društvu*: Ivakićev osobni doprinos tim naporima prema zajedništvu bila je uvodna pjesma „Proslov" koju je pročitala Anka Dinagl i njegov opširan prikaz koncerta otiskan pod naslovom „Koncert u korist Hrvatskoga doma u Vinkovcima".[67]

Zadnji neuspješni pokušaj povratka na staro što se tiče uporabe njemačkoga jezika zbio se u *Savezu hrvatskih obrtnika* kada su pojedinci pokušali uz hrvatski jezik dodati i njemački.[68]

U *Dobrovoljnom vatrogasnom društvu* od prvih dana zapovjedne su se komande vršile na njemačkom jeziku. U *Dobrovoljnom vatrogasnom društvu* vodila se žestoka prepirka oko uvođenja zapovijedanja na hrvatskom jeziku, no nije to išlo tako lako. Još prigodom posvete zastave 1893. godine župnik Stojanović poduzeo se, uz potporu „rodjenih patriota", da se posveta obavi na hrvatskom jeziku. Nije uspio, ali s obzirom da je na zastavi izvezen tekst jedino na njemačkom jeziku, očito je da je germanska struja shvatila i morala popustiti jer bi u protivnom došlo do velikih prepirki. Napokon je hrvatsko zapovijedanje uvedeno u veljači 1907.[69]

Jedna od prvih organizacijskih akcija bio je Ivakićev angažman u organizaciji proslave Dana sv. Ćirila i Metoda. U prvom spomenu toga blagdana Bać' Djuka i Andra razmatrali su kako će ta proslava proteći s tim da su očekivali da će u tome sudjelovati sva hrvatska društva. U tom istom *Divanu* nije moglo proći a da se ne kritizira problem slabe rasvijetljenosti ulica.[70] Njihova su se očekivanja ostvarila jer su sudjelovala sva hrvatska društva. Novina proslave bila je *banda* (limena glazba) koja je prošla prvi put kroz Ervenicu, što su Šokci dobro primili.[71] Iako Bać' Andra i Djuka koriste šokački izričaj, veoma rijetko su apostrofirali Šokce kao nacionalnu posebnost. Naglašavanje

---

67 *Svjetlost*, br. 24, 11. lipnja 1911., str. 2.
68 *Svjetlost*, br. 5, 29. siječnja 1911., str. 4.
69 Zlatko Virc, *Vinkovački vatrogasci 1880.-2019.*, Vinkovci, 2010., str. 32.
70 *Svjetlost*, br. 26, 26. lipnja 1910., str. 4–5.
71 *Svjetlost*, br. 28, 10. srpnja 1910., str. 4–5.

činjenice da je prvi put kroz Ervenicu prošla *banda* može se protumačiti kako se u proslavu uključio i starokrajiški svijet ili seljaci po novome.

Bać' Andra za vrijeme svojega boravka u Vinkovcima pomno prati pripreme u organizaciji „narodnog blagdana" posvećena Ćirilu i Metodu. Osim što prati tijek priprema, prati i sve događaje toga dana. To je razumljivo jer je Ivakić kao aktivist u *Hrvatskoj čitaonici* i *Hrvatskom sokolu,* zainteresiran za rad *Gospojinskog društva* pa i vatrogasaca, bio poveznica među društvima.[72] On donosi vijest da je Općinsko poglavarstvo odobrilo *Društvu Ćirila i Metoda* poveću svotu novca, ne za održavanje „narodnog blagdana", već je odobrilo novac kako bi se osigurali učenicima osnovnih škola udžbenici i ostali školski pribor i tako zaustavio ili smanjio odlazak hrvatskih učenika u mađarsku školu. Tom prilikom pomoć je odobrena i za *Kozarčev dom* i *Hrvatski sokol*. Zanimljivo je da ta vijest nije objavljena u prikazu sjednice Općinskoga vijeća, nego u *Vinkovačkom divanu*. Taj događaj Bać' Andra komentira te ironično primjećuje da je trebalo dati pomoć i drugim društvima nabrajajući nepostojeća društva, ali je očito mislio na *Relkovića* i *Hrvatsku čitaonicu* koje nije spomenuo.[73] Politička klima u Općinskom vijeću poboljšala se jer ono daje potporu *Hrvatskom akademskom potpornom društvu*.[74]

Kako bi dobili potpunu i zaokruženu sliku Ivakićeva društvenoga angažiranja, navodimo još i druge njegove aktivnosti, odnosno njegovo pisanje u *Svjetlosti,* a koje nije bilo predmet njegovih *Divana*.

Smrt Ivana Kozarca nije bila predmet *Divana,* ali kako je u organizaciji pokopa Ivakić imao istaknuto značenje, dajemo ukratko prikaz događaja. Kozarčeva smrt nikoga nije iznenadila i nije se očekivala negativna reakcije uprave gimnazije koja je odbila sudjelovati u bilo kojem obliku odavanja počasti preminulom književniku. Odluka je bila birokratski opravdana jer Ivan Kozarac nije završio školovanje u gimnaziji, nije ni umro kao njezin učenik. Upravi gimnazije nije ništa značilo što je ipak bio, istina na kratko, njezin učenik, i što je u tom trenutku već svima bilo jasno koliki je bio autorski doprinos Ive Kozarca hrvatskoj književnosti. Taj bi pogreb ostao na margini svih vinkovačkih zbivanja da nije bilo Joze Ivakića. On je organizirao pogreb kako to dolikuje mladom književniku. Kako nije mogao nastupiti gimnazijski zbor,

72 *Svjetlost*, br. 28, 9. srpnja 1911., str. 5.
73 *Svjetlost*, br. 2, 8. siječnja 1911., str. 4–6.
74 *Svjetlost*, br. 5, 29. siječnja 1911., str. 4.

Ivakić je organizirao nekolicinu gimnazijalaca koji su izveli kraći program. Od vinkovačkih društava na sprovodu su bili predstavnici hrvatskih društava *Hrvatski sokol* i predstavnici *Hrvatske čitaonice*. *Klub osječkih književnika* bio je nazočan preko svojega delegata i člana Adolfa Becka. Na pokopu je Joza Ivakić održao govor u ime *Društva hrvatskih književnika* i u ime *Matice hrvatske*. Ivakiću se mora odati priznanje što se angažirao toliko da s današnje distance taj pokop ima svoju društvenu težinu i u skladu je sa svim ondašnjim i sadašnjim normama – pravilima sprovoda uglednika kakav je bio Ivan Kozarac.

Javna zahvala.

Zahvaljujemo se svima i svakome, koji su nam nikad nepreždaljenoga našega sina, odnosno brata

IVANA KOZARCA

do hladnoga groba sprovcli. Napose hvala g. dru. Vrbaniću, koji je pokojnika zdušno i marno liječio, bez ikake nagrade. Bog mu platio!

Lijepa hvala g. prof. Ivakiću, koji je kao dobar i iskren prijatelj pokojnika u bolesti tješio i oprostio se s njime ganutljivim nadgrobnim slovom.

Nadalje se zahvaljujemo gospodicama i gospodi, koji su djevcrovali, zatim ovdašnjim društvima „Hrv. Sokolu“ i „Hrv. Čtaonici“. Lijepa hvala gg. gimnazijalcima, koji su nad grobom otpjevali tužaljku. Svima iskrena hvala i od Boga plaća!

U **Vinkovcima**, dne 19. studenoga 1910.

Rascviljena rodbina.

Ova tragična vijest s pažnjom je zabilježena i u Zagrebu jer su brzojavnu sućut uputili *Društvo hrvatskih književnika* i *Vinkovački akademičari* iz Zagreba, dok je *Klub hrvatskih književnika* iz Osijeka poslao još i brzojavno žaljenje.[75]

U *Svjetlosti* je Ivakić objavljivao i prikaze književnih djela za koje je mislio da bi interesirali Vinkovčane. Tako imamo prikaz knjige *Pjesme* Zvonimira Biničkoga. Svoj prikaz njegove zbirke pjesama Ivakić završava riječiam: „[...] knjiga odaje darovita pjesnika, pa je najtoplije preporučam“.[76]

[75] *Svjetlost*, br. 47, 20. listopada 1910., str. 2.

[76] *Svjetlost*, br. 1, 1. siječnja 1911., str. 4.

On je pratio i komentirao gostovanja kazališnih družina, na primjer poduži osvrt o gostovanju kazališne družine P. V. Ćirića u Vinkovcima.[77] U *Svjetlosti* je objavljeno više takvih prikaza kazališnih gostovanja, ali oni nisu potpisani iako ih je vjerojatno napisao Ivakić što se može zaključiti po vokabularu, čak je i naslov tih prikaza jednak: *Kazalište*.[78]

U *Divanu* je zabilježen izlazak iz tiska romana *Đuka Begović*, o kojem veoma afirmativno govori Bać' Andra što je razumljivo s obzirom na Ivakićev odnos prema Ivi Kozarcu.[79] Kraći prikaz *Đuke Begovića* objavljen je nešto kasnije, a sve u svrhu popularizacije romana i bolje prodaje.[80]

Zanimljiva je Ivakićeva primjedba na vijest o smrti Franje Kregera koji je bio predsjednik *Dobrovoljnoga vatrogasnog društva* (DVD), predsjednik *Obrtnoga zbora* te predsjednik *Okružne blagajne*. Ivakić kao dobar poznavatelj vinkovačkoga društvenoga života, to je u *Divanu* zabilježio: „Ovoj staroj generaciji pripadao je pokojni Kreger; on je bio upravo vođa i prvak građanstva; on je naš prototip onih starih purgera, koji su ipak podržavali građanstvo kao neki društveni i javni faktor. Danas mi jedva možemo i reći, da imamo građanstvo, koje bi nešto značilo u javnom životu.“[81] Ovakvu ocjenu Kregera i vinkovačkoga građanstva može se jedino protumačiti da je, nakon ukidanja Vojne krajine, u Vinkovce doselio veći broj „novih“ građana koji nisu marili za dotadašnje običaje i tradicije.

Na Brašančevo godinama je bila uobičajena procesija kroz grad. Već po tradiciji vatrogasci su bili nositelji i pratitelji *neba*. Ovaj put stari je Kreger izdavao komande na hrvatskom jeziku, a to nije moglo promaći Andri.[82] I poslije se u DVD-u neki nisu mogli pomiriti što je zapovijedanje na hrvatskom jeziku. Još 1910. bilo je slučajeva protivljenju tome. Te je godine postolar Peltzer demonstrirao protiv Hrvatske, a onda je u DVD-u imenovan vodnikom, po čemu se može zaključiti da je u DVD-u još bilo protivnika zapovijedanju na hrvatskom jeziku.[83]

---

77 *Svjetlost*, br. 11, 12. ožujka 1911., str. 3–4.
78 *Svjetlost,* br. 12, 19. ožujka 1911., str. 4–5; br. 13, 26. ožujka 1911., str. 4.
79 *Svjetlost*, br. 17, 23. travnja 1911., str. 4.
80 *Svjetlost*, br. 20, 14. svibnja 1911., str. 2–3.
81 *Svjetlost*, br. 49, 4. prosinca 1910., str. 3
82 *Svjetlost*, br. 22, 29. svibnja 1910., str. 4.
83 *Svjetlost*, br. 34, 21. kolovoza 1910., str. 4.

U pismohrani Društva, kao i u zapisnicima, to nije zabilježeno, što se može protumačiti željom da se Peltzerov istup zataška, iako su vatrogasci za svoj ples tiskali pozivnicu na hrvatskom i njemačkom jeziku, što je očit pokazatelj da u Vatrogasnom društvu još uvijek ima pristaša korištenja njemačkoga jezika.[84]

U *Divanu* često su *baće* komentirale zbivanja na sjednicama Općinskoga vijeća i sve što je bilo u nadležnosti općine, svjesni da mještani, kao i danas, vole znati što se zbivalo ili što se planira poduzeti oko uređenja mjesta. Zanimljivo da je početkom 1910. godine bilo pokušaja da se pokrene akcija kako bi Vinkovci dobili status grada. Naše *divandžije*, nažalost, nisu o tome podrobnije *divanile*, a uništena je općinska pismohrana tako da je to jedini podatak. Jedan od zagovarnika da Vinkovci dobiju status grada bio je umirovljeni župnik Jakob Stojanović. Vjerojatno je s njegovim umirovljenjem cijela akcija zamrla. Nije bilo svejedno tko će ga naslijediti s obzirom da je župnik oduvijek uživao ugled i njega se uvažavalo. Ostalo je otvoreno pitanje tko će ga naslijediti. Dvojica *divandžija*, Andra i Gjuka komentiraju kako su se Nijemci poduzeli da se za župnika imenuje Nijemac, a Hrvati su u tome bili pasivni.[85]

U dva nastavka *Vinkovačkih divana* Bać' Andra i Bać' Gjuka poduže raspravljaju o tome kako se u općini ljute na njih dvojicu što stalno razgovaraju o radu općine i policajaca.[86] Ovo indirektno pokazuje koliko se prate *Divani*, kako pojedince pogađaju komentari *baća*.

Od svibnja pa do lipnja osjeća se u govorenju Bać' Andre kako općinska uprava naređuje da se u *Divanima* više ne spominju mišljenja ili događanja vezana uz općinu. Ivakić te zabrane pokušava prikriveno komentirati pričama kako je negdje nekako bilo, a drugdje opet drukčije. Onda bi Bać' Andra morao povući paralele između tih dviju priča i donijeti zaključak. Vjerojatno su ljudi u Vinkovcima to komentirali dvojako, već prema tome za koga su glasali, ali o tome ne možemo ništa zaključiti.

U *Divanu* Bać' Andra uz potporu Bać' Djuke stalno zagovora vinkovačke interese, ali nikad nije bio isključiv. Prvi put, i jedini, oštro osuđuju izbor no-

---

84 *Svjetlost*, br. 4, 22. siječnja 1911., str. 4.

85 Na mjesto župnika Stojanovića došao je dr. Mato Novosel.

86 *Svjetlost*, br. 11, 12. ožujka 1911., str. 4–5.

voga blagajnika iz Vođinaca. Prigovaraju općinarima što su izabrali drugu osobu: „Ko da nema toliko naši domaćih Vinkovčana“.[87]

Sve općinske odluke raznosile su se kroz Vinkovce putem *dobovanja*. Općina je imala svoga dobošara – Đuricu Vukovića koji je obilazio mjesto i u pravilu na raskrižjima ulica i drugim frekventnijim mjestima najprije bi dobošem najavio da je došao i da će pročitati obavijest. Slijedilo je čitanje koje bi završilo dobovanjem. Te 1910. godine Djuka i Andra komentiraju kako će se ukinuti „dobovanje“ i da će se tiskati pisane obavijesti koje će se izlijepiti na javnim mjestima. Ova akcija ukidanja „dobovanja“ nije uspjela već se održala sve do 1945. godine.[88]

Ideja o potrebitosti kupnje neke zgrade ili gradnje zgrade *Hrvatskoga doma* pojavila se još prije dolaska (povratka) Joze Ivakića u Vinkovce, određenije na godišnjoj skupštini *Hrvatske čitaonice* 13. siječnja 1901.[89] Od tada pa sve do 1911. često se raspravljalo o toj akciji, ali se nije pomaklo s mrtve točke. Povratkom Joze Ivakića u Vinkovce u ljeto 1909. on se uključuje u akciju, pokušava stvari pokrenuti s mrtve točke, ali nikako u tome ne uspijeva. Cijelu akciju kasnije je obradio u pripovijetki *Hrvatski dom (iz anala jedne varošice)*, objavljenoj u zbirci *Selo i varoš*.[90] U toj pripovijetki kritizira neodlučnost vinkovačkoga građanstva da se uključi u akciju. Uzroke takve neodlučnosti treba tražiti u dvije činjenice. Prvo materijalni položaj građanstva u Vinkovcima nije još bio toliko jak da bi se mogao uključiti u izdašnije pomaganje društvenih akcija i drugo – Vinkovčani nisu još uvijek politički dovoljno svjesni da bi se aktivirali u toj akciji. Zato Bać' Andra sarkastično komentira kako Hrvati, kad bi i što poduzeli, prvo bi se sastajali, donosili zaključke, a ne bi poduzeli ništa. Komentar u njegovu *Divanu* skraćena je verzija Ivakićeve pripovijetke *Hrvatski dom*, što je objavljena 1936. u suvremenoj knjižnici *Matice hrvatske*.[91] O *Hrvatskom domu* bit će još riječi.

---

87 *Svjetlost*, br. 23, 5. lipnja 1910., str. 4.

88 Autor se sjeća kad je dobošar u vrijeme NDH dobovao na uglu današnje Zvonarske i Ulice hrvatskih kraljeva.

89 *Cibalae – Vinkovci spomen spis hrvatskih kulturnih i humanitarnih društava grada Vinkovaca*, Vinkovci, 1938., str. 173.

90 *Selo i varoš*, pripovijetke, Suvremeni hrvatski pisci, redovita izdanja Društva hrvatskih književnika, knjiga 23, Naklada Društva hrvatskih književnika, Zagreb, 1912.

91 Joza Ivakić, *Slavonija zemlja plemenita, pripovijesti*, Suvremena knjižnica Matice hrvatske, kolo I., knjiga 3, Zagreb, 1936.

Dolazak Ivakića i njegova društvena aktivnost umnogome je stvari pomakla s mrtve točke i promijenila na bolje. U *Vinkovačkom divanu* početkom ožujka 1910. najavio je Bać' Andra da su hrvatska društva odlučila pokrenuti akciju za gradnju *Hrvatskog doma*.[92] Opširno izvještava o korisnosti i potrebitosti gradnje *Hrvatskog doma* u posebnom članku. Kako akcija nikako da krene, predložio je Joza Ivakić ideju o skupljanju dobrovoljnih priloga postavljanjem štednih škrabica.[93] Među prvih 15 škrabica koje su bile postavljene u gostionicama i trgovinama, bila je i ona Ivana M. Čuljata.[94]

Bać' Andra u *Divanu* često spominje gradnju *Hrvatskoga doma* ne bi li potaknuo svoje mještane na akciju. Njegovi prigovori dosežu kulminaciju u jednom *Vinkovačkom divanu* gdje s puno sarkazma karikira (ne)pomoć koju općina pruža svojim društvima. Andra veli: „Moja gospodo! Naša općina imade svake godine u svom proračunu stanovitu svotu, određenu za razne kulturne institucije: osim toga što podupire izdašnom pripomoći sva naša ovdašnja hrvatska društva, ona subvencionira pučku knjižnicu, javna pučka predavanja, koja su se kod nas razvila u velikom stilu, pripomaže pučke edicije i na svim linijama radi oko pučke prosvjete“,[95] on u stvari kritizira nepotpomaganje rada društava.

S puno gorčine i sarkazma kritizira Općinsko poglavarstvo zbog nepotpomaganja akcije, odnosno gradnje *Hrvatskoga doma*.[96]

Bać' Andra, u svom nestrpljenju i želji da se već jednom krene u izgradnju *Hrvatskoga doma,* išao je tako daleko da je predložio da se zgrada „Militerbircuza“ (danas je koristi KUD „Šumari“) pokloni *Hrvatskom domu*. On je pomalo razočaran što ga nisu više angažirali na populariziranju akcije oko izgradnje doma.[97]

Kad je formirano društvo *Ozbiljni radnici,* svi su očekivali da će se napokon krenuti u akciju za *Hrvatski dom*, no predsjednik društva sazvao je odbor, a

---

92 *Svjetlost*, br. 10, 6. ožujka 1910., str. 4.

93 *Svjetlost*, br. 23, 4. lipnja 1911., str. 3.

94 Gostionice i trgovine: Josip Lehner, Čika Miler, Franz Kögl, Zambelli. Tiskar A. Rott. Trgovine: M. Matijevac, Ivan M. Čuljat, Šandor Leodarović, Braća Rajić. Urar Otto Heger sin. Knjižara J. Reich, Kremer i drug. Brijačnice: Gjoko Popović, Imro Mandić i Gjoko Kontić, *Svjetlost*, br. 23, 4. lipnja 1911., str. 3.

95 *Svjetlost*, br. 24, 24. srpnja 1910., str. 4.

96 *Svjetlost*, br. 31, 30. srpnja 1911., str. 4.

97 *Svjetlost*, br. 31, 31. srpnja 1910., str. 4.

ovaj je imenovao drugi odbor da ispita što je sve učinjeno do tada, pa onda taj novi odbor imenuje tročlanu grupu da ona sve ispita. U tom ispričanom dijelu osjeća se Ivakićeva razočaranost neaktivnošću članova društva.[98] Andra predbacuje vinkovačkoj inteligenciji „da oni znadu samo stvarati zaključke na papiru, sastavljati odbore, a ništa ne raditi."[99] Ovaj stav Ivakić je prenio u svoju pripovijetku *Hrvatski dom*, kako smo već prije naveli.

Po logici stvari najviše prostora u *Divanu* posvećeno je komunalnoj problematici kao što je neosvijetljenost i nečistoća ulica, stanje drumova, most preko Ervenice, neodržavanje javnih površina i drugoj komunalnoj problematici.[100]

Andra u prvom *Divanu* kritizira što Općina Vinkovci nije htjela izgraditi domobransku vojarnu, koja bi, da je izgrađena, dovela vojsku u mjesto i povećala bi se potrošnja, što bi oživjelo trgovinu. Andra također prigovara što općina u buduću gradnju činovničkih željezničarskih stanova ne nastoji uključiti domaće obrtnike i ciglane.[101]

Često se neko zbivanje izvan Vinkovaca uzme za povod rasprave o nekom vinkovačkom problemu. Tako je pojavu kolere u Europi pa najzad i u Vinkovačkim Banovcima Andra povezao s nečistoćom u gradu. Prigovara kako se „prljavština" i druga neispravna roba baca „pod baru", koja mu je sinonim za potok Ervenicu. Naravno naglasak je na neefikasnosti općinske uprave da spriječi ta bacanja i da organizira odvoz smeća.[102]

Isto tako kad se općina dala na popravak drumova, Bać' Andra pohvaljuje akciju, koja treba smanjiti blato po drumovima. Blato ga asocira na blatnu situaciju u saborskoj i lokalnoj politici. Ustvari popravak drumova služi mu da bi mogao komentirati političku situaciju.[103]

Sadržaji *Divana* obrađuju teme ili ukratko ili dužim tekstom, ovisno o tome što Andra smatra da je Vinkovčanima zanimljivo. Tako je jednom tema blaga zima te stoga *birtaši* i mesari neće imati ljeti leda.[104] Komentira čišćenje potoka Ervenice, kojega on zove „barom". U njegovo vrijeme Ervenica je

98 *Svjetlost,* br. 14, 2. travnja 1911., str. 5.
99 *Svjetlost,* br. 16, 16. travnja 1911., str. 4.
100 *Svjetlost*, br. 12, 20. ožujka 1910., str. 4.
101 *Svjetlost*, br. 7, 13. veljače 1910., str. 4–5.
102 *Svjetlost*, br. 38, 18. rujna 1910., str. 4–5.
103 *Svjetlost*, br. 47, 20. studenog 1910., str. 4–5.
104 *Svjetlost*, br. 11, 13. ožujka 1910., str. 4.

imala relativno dosta vode, tako da nazivanje Ervenice blatom samo treba pojačati dojam njezine nečistoće budući da su Vinkovčani u nju često bacali otpad. Higijenska mjera koja je trebala poboljšati čistoću mjesta bilo je podizanje ograde oko *pijace*/tržnice.[105]

Često u *Divanima* Đuka i Andra komentiraju plinsku rasvjetu kao slabu, a ustvari slabo ju se koristi. Ivakić se karikaturalnim prikazom rasprave na Općinskom vijeću o uvođenju štednje zapravo izruguje slaboj rasvjeti. Iz dijaloga nadalje doznajemo da se srušila od starosti *lustanz* sjenica u kojoj su nedjeljom i blagdanima znale svirati *bande.*[106]

Jedan je od načina obrađivanja neke vinkovačke teme opis nekoga tobožnjega događaja, čak iz druge sredine, što ga asocira na nedavni slučaj u Vinkovcima. Kao primjer takvog kazivanja nemili je događaj kad je kočijaš potjerao svoju zapregu preko *ćuprije*/mosta na Barici pod Lehrnerovom *baščom* (Hotel Admiral) te je zbog pokidane podloge zaprega sletjela s mosta i pri tome se kočijaš jako ozlijedio, a jedan konj na mjestu ostao mrtav. Taj događaj, koji je izmislio Bać' Andra ili Joza Ivakić, upotrijebio je kako bi na „diplomatski način" kritizirao općinsku upravu i neodržavanje putova i mostova.[107] U *Divanu* imamo važan podatak o postupnom opadanju podzemnih voda u Vinkovcima te se konstatira da su vinkovački bunari duboki, tj. da je voda jako daleko od površine.[108]

U *Divanima*, vjerojatno kad nema pogodnih tema, Ivakić priča švalerske noćne dogodovštine, kojima ispunjava feljton jer te teme uvijek zanimaju čitatelje.[109] Bać' Andra zna prepričavati ljubavne avanture tipa Casanove koje očito imaju cilj da rubrici, a i listu povećaju nakladu. Malo mjesto (Vinkovci) koje budnim očima pomno prati sve što se zbiva, naročito kad se spusti mrak, prati što se događa po *šorovima* i onda „fama volat" od *komšije* do *komšije* ili od *komšinice* do *komšinice* pa dok ne dođe i do Bać' Andre. On priča, a Bać' Djuka se čudi. Prepričavaju se pokušaji erotskih noćnih izleta i bježanja kroz prozor. Imena se ne spominju, ali je očito da se u maloj sredini, kakvi su tada bili Vinkovci, nije moglo ostati anonimnim.[110]

---

105 *Svjetlost*, br. 41, 9. listopada 1910., str. 5–6.
106 *Svjetlost,* br. 25, 19. lipnja 1910., str. 4.
107 *Svjetlost*, br. 1, 1. siječnja 1911., str. 3–4.
108 *Svjetlost*, br. 2, 8. siječnja 1911., str. 5.
109 *Svjetlost,* br. 13, 26. ožujka 1911., str. 4–5.
110 *Svjetlost*, br. 52, 25. prosinca 1910., str. 4–5.

Među mladenačkim temama veoma duhovit je opis vinkovačkoga korza i uopće odnosa prema ljubavi i flertu.[111]

DRUŠTVO *JULIJAN* I MAĐARSKA ŠKOLA

Hrvatsko-ugarskom nagodbom 1868. hrvatska strana morala je prihvatiti podjelu po kojoj su iz nekadašnje Trojedne Kraljevine Hrvatska i Slavonija pripale Ugarskoj, a Dalmacija Austriji. Svim važnijim poslovima upravljalo se iz Budimpešte. Uprava i gospodarstvo bili su u mađarskoj nadležnosti. Mađarska je to iskoristila tako da je uvela mađarski jezik na željeznici, odnosno svi zaposlenici na željeznici morali su znati govoriti mađarski. Za potrebe obrazovanja učenika mađarske nacionalnosti počele su se otvarati mađarske škole. Problem je bio u tome što su Mađari vidjeli mogućnost da i nemađarska djeca krenu u njihove škole, koje su u pravilu građene po tadašnjim najsuvremenijim pedagoškim standardima. Mađarsko društvo *Julijan* podiže škole u Hrvatskoj i Slavoniji s ciljem da se hrvatsku djecu privuče raznim pogodnostima da završe školu i tako provodi mađarizaciju. Sjedište društva bilo je u Mađarskoj.[112] Škole su imale dovoljno školskoga prostora, bile su bolje opremljene, a uprava željeznica u Budimpešti osiguravala je učenicima udžbenike i ostalu školsku opremu, topli obrok i što je bilo najvažnije garantirala je svršenim učenicima radno mjesto na željeznici. To je rezultiralo da su roditelji nemađarske djece upisivali svoju djecu u te škole. Čak su učenicima izvan Vinkovaca osiguravali besplatan prijevoz iz pravca Županje u Vinkovce kako bi pohađala mađarsku školu. Školu polaze i židovska i njemačka djeca. Svi oni manje-više među sobom govore hrvatskim jezikom.[113]

Takva prosvjetna politika izazvala je veliko nezadovoljstvo kod Hrvata stoga se najprije u novinama pojavljuju kritički članci. Hrvati u tome vide veliku opasnost budući da oni ne osiguravaju pogodnosti koje uživaju polaznici mađarske osnovne škole. Nove mogućnosti izbora škola s posebnim pogodnostima nisu privlačile samo hrvatsku djecu već i djecu Nijemaca i Židova, koja su do tada pohađala redovne škole na hrvatskom jeziku.

---

111 *Svjetlost*, br. 20, 14. svibnja 1911., str. 4.

112 Izvjestitelj s ovoga sastanka nezadovoljan je presporim načinom stvaranja potrebne klime koja bi dovela do konačne odluke o osnutku doma. *Svjetlost*, br. 48, 28. studeni 1909., str. 4.

113 *Svjetlost*, br. 22, 30. svibnja 1909., str. 4.

Ivakić je o tom problemu napisao nekoliko članaka, a posebno je toj temi posvetio nekoliko komentara Bać' Andre u svojim *Divanima*. *Divan* zaključuje Djuka pričom kako je na stanici susreo hrvatsku djecu koja idu u mađarsku školu. Bać' Andra pridodaje kako ta djeca dobivaju udžbenike i ostali školski pribor te hranu za trajanja nastave. Završava on: „Tako oni nas i našu dicu pomađaruju.“[114]

Svjetlost je o toj temi prenijela članak iz pravaških novina *Pokret* u kojem se iznose podaci o broju učenika u vinkovačkoj mađarskoj osnovnoj školi, nacionalnostima i materinskom jeziku njezinih učenika. Prenosimo te podatke.[115]

Vinkovačka mađarska škola zvanično se zvala „Kraljevsko-ugarska državnih željeznica privatna pučka škola“. Osnovana je 1895. godine.

Kretanje broja učenika u mađarskoj školi (Vinkovci)

Godina	Ukupno učenika	Godina	Ukupno učenika
1895.	56 učenika	1903.	172 učenika
1896.	94 učenika	1904.	174 učenika
1897.	114 učenika	1905.	179 učenika
1898.	97 učenika	1906.	256 učenika
1899.	107 učenika	1907.	284 učenika
1900.	122 učenika	1908.	315 učenika
1901.	126 učenika	1909.	367 učenika
1902.	168 učenika	1910.	517 učenika.

Sama činjenica da je u osam godina postojanje osnovne pučke škole porastao broj učenika s 56 na 517 jasno govori da taj porast nije rezultat prirodnoga priraštaja mađarske djece već je stvoren na drugi način. To indirektno potvrđuju i podaci o broju stanovnika mađarske nacionalnosti u Vinkovcima i vinkovačkoj općini koja je teritorijalno obuhvaćala budući Vinkovački kotar.

Škola je bila otvorena radi školovanja djece čiji su roditelji bili zaposleni na željeznici. Izvještaj ipak nije mogao prešutjeti da je tek 208 roditelja zaposleno na željeznici, a željezničkih namještenika nije čak 296 roditelja. Očito da su i željeznica i škola utjecale na proces mađarizacije.

114 *Svjetlost*, br. 8, 20. veljače 1910., str. 4–5.

115 *Svjetlost*, br. 33, 14. kolovoza 1910., str. 3; br. 34, 21. kolovoza 1910., str. 2–3.

Vrlo se brzo uočilo da mađarska uprava željeznica podržava upravu škole koja raznim privilegijama privlači djecu drugih nacionalnosti.

Na kraju treba napomenuti da je po broju učenika vinkovačka mađarska škola bila najveća takva škola u Hrvatskoj, ispred zagrebačke i osječke.[116] Tu su temu Bać' Andra i Bać' Djuka prokomentirali na svoj narodski način. Tako Andra veli: „U mađarskoj školi dobivaju sva siromašna djeca zabajdava sve, šta jim treba za školu i pera i blajeve i tablice i papir i knjige i teke i sve. Osim toga dobiju za bajdava i fruštuk i ručak i užinu.“[117]

Djeca koja vlakom putuju u mađarsku školu u Vinkovcima imala su besplatan prijevoz.[118]

Da se radi o „otimanju“ učenika ili o privlačenju nemađarske djece, može se zaključiti prema dinamici kretanja broja učenika u vinkovačkim osnovnim školama.[119]

Prikaz kretanja broja djece koja pohađaju nastavu u hrvatskim osnovnim školama ne pokazuje tolike oscilacije u broju učenika. Ono što se ne može nikako opravdati da 1910. godine mađarsku školu pohađa 517 učenika, a sve mjesne vinkovačke škole pohađa tek 485 učenika.

Broj učenika u osnovnim školama (Vinkovci)

Godina	Ukupno	Godina	Ukupno
1895.	537 učenika	1903.	508 učenika
1896.	481 učenika	1904.	543 učenika
1897.	472 učenika	1905.	567 učenika
1898.	449 učenika	1906.	496 učenika
1899.	466 učenika	1907.	516 učenika
1900.	465 učenika	1908.	490 učenika
1901.	473 učenika	1909.	476 učenika
1902.	474 učenika	1910.	485 učenika.[120]

116 *Svjetlost*, br. 34, 21. kolovoza 1910., str. 3.

117 *Svjetlost*, br. 33, 14. kolovoza 1910., str. 4.

118 *Svjetlost*, br. 22, 30. svibnja 1909., str. 4. S obzirom na ukupan broj učenika, među djecom moralo je biti njemačke i židovske djece, ali i hrvatske.

119 *Svjetlost*, br. 34, 21. kolovoza 1910., str. 2–3.

120 *Svjetlost*, br. 33, 14. kolovoza 1910., str. 3.

Ovo privlačenje hrvatske djece i djece drugih nacionalnosti izazvalo je akciju osnivanja posebnoga društva koje je skupljalo novac i njime kupovalo školske potrepštine i dijelilo ih djeci u našim školama kako bi se zaustavio prelazak djece u mađarsku školu.

Vijest o premještaju prof. Joze Ivakića pročitali su Vinkovčani iz *Narodnih novina*. *Svjetlost* priznaje Ivakićevo stranačko opredijeljenje – „koalicijonaša" i optužuje zastupnika Šišića da je tražio premještanje Ivakića.[121] Vijest o premještaju donose i zagrebačke opozicijske novine *Hrvatski pokret, Obzor, Agramer Tagblatt, Male novine, Srbobran, Novi list, Narodni Glas* i *Hrvatski narod,* koje osuđuju to premještanje, a *Vinkovci i okolica (Vinkovce und Umgebung)* i *Deutscher Volksblatt für Syrmien* opisiju to premještanje s ironijom.[122]

Hrvatska čitaonica organizirala je oprosni banket Jozi Ivakiću na kojem se skupilo tridesetak prijatelja i poštovatelja njegova rada i djela. Dr. Plemić je otvorio skup, pozdravio nazočne i „istakao svestrani rad Joze Ivakića oko podizanja hrvatstva u Vinkovcima". Mjesni župnik dr. Mato Novosel „pozdravio je Ivakića kao političkog istomišljenika i velikog pobornika ideje narodnog jedinstva Hrvata i Srba. Prof. Đaković pozdravio ga je kao kolegu i profesora „za kojim žali cijela gimnazija kako profesori tako i đaci". Učenici su žalili i zbog ocjena i uspjeha kojeg su postigli na državnim ispitima i zbog njegova odnosa prema njima kad ih je podučavao važnosti posjećivanja kazališnih predstava i konačno kao gimnastičkoga voditelja u *Hrvatskom sokolu*. Gimnazijski nastavnički zbor bio je podijeljen tako da riječi prof. Đakovića treba prihvatiti kao njegovo gledanje ili omalovažavanje podijeljenosti nastavničkoga zbora. Prof. Kempf pozdravio ga je kao hrvatskoga književnika, poreznik Jagodić pozdravio ga je u ime *Hrvatskog sokola,* a prof. Živić u ime njegovih prijatelja.[123]. Upravitelj gimnazije čak je optužio Ivakića da je bunio učenike da ne prihvate zabranu posjeta kazališnim predstavama u večernjim satima.[124]

U svom zadnjem *Divanu* Bać' Andra obraća se Bać' Djuki ovako: „I pozdravi sve čitatelje „vinkovačkog divana i kaži im, da je ovo posljednji „Vinkovački divan". Zbogom komšija! Djuka: Zbogom bać' Andra".[125]

---

121 *Svjetlost,* br. 36, 3. rujna 1911., str. 1–2.
122 *Svjetlost,* br. 38, 17. rujna 1910., str. 3.
123 *Svjetlost*, br. 40, 1. rujna 1910., str. 2.
124 *Svjetlost,* br. 10, 3. ožujka 1912., str. 3.
125 *Svjetlost,* br. 36, 3. rujna 1911., str. 4.

Ovaj pozdrav *Zbogom* ipak nije bio posljednji. U nekoliko navrata u *Svjetlosti* izašle su informacije o kulturnim događajima u Karlovcu što je zasigurno bilo Ivakićeva zasluga. Izravna suradnja, koja je prvi put potpisana punim imenom i prezimenom, bila je objava teksta namijenjena osječkoj *Narodnoj obrani* te ga donosimo u prilogu.

ZAKLJUČAK

Povratak u Vinkovce Joze Ivakića označio je početak njegova mukotrpnoga rada na oživljavanju hrvatskih društava, na transformaciji njemačkih društava hrvatskom načinu djelovanja, označio je i njegovo novinarsko djelovanje u sprječavanju mađarskih i njemačkih utjecaja na vinkovačku sredinu. Svojim aktivnim sudjelovanjem i nastupima u programima *Hrvatske čitaonice*, predstavama *Veseloga pustinjaka*, stalnim inzistiranjem na pokretanju društvene akcije izgradnje *Hrvatskog doma* za potrebe svih hrvatskih društava, stalno naglašavajući važnost društvenoga rada kako bi probudio malobrojnu vinkovačku inteligenciju, uspio je ponajprije ojačati društveni život i intenzivirati rad tih društava, a nakon njegova neredovitoga – prisilnoga premještaja u Senj, odnosno u Sušak, taj njegov utjecaj i zanos nisu bili zaustavljeni, već nastavljeni.

Ivakić je praktično bio središnja ličnost društvenoga života, pokretač svake kulturne ideje. Do njegova povratka u Vinkovce, društveni život tavorio je, a on ga je iz temelja potresao. Uspio je u ljudima probudio nacionalni osjećaj i potrebu za društvenim djelovanjem. Nakon što je otišao u Sušak, Vinkovčani su mu priznali da je bio odličan animator koji je iz mrtvila znao probuditi pozitivne osjećaje, koji je najmlohavije znao obodriti i uliti im nove snage. To je činio smireno, tiho i sa smiješkom. Tek kad je morao otići Vinkovčani su spoznali veličinu njegovih napora i uspjeh kojim su se kasnije dičili.

Ivakićevo djelovanje u Vinkovcima imalo je značajan utjecaj na društveni i kulturni razvoj mjesta. Njegovo se djelovanje povoljno odrazilo na dugoročni rad hrvatskih društava koja su Vinkovčani prihvatili zahvaljujući Jozi Ivakiću stoga, kad se ocjenjuje njegov rad i djelovanje u hrvatskoj kulturi, uz njegov književno-dramski doprinos, moramo toj ocjeni pridodati i ovu komponentu njegove djelatnosti. Ostaje neosporno da je Ivakić do kraja Prvoga svjetskog rata (1918.) bio najzaslužnija osoba – najveći vinkovački kulturni animator, čiji će rad donositi ploda i u kasnijem razdoblju.

Osiječki glasnik.

„Literati“ iliti književnici*).

(Na adresu nekih članova „kluba hrv. književnika u Osijeku.“

Moj članak, štono je izišao u „Savremeniku“ pod naslovom „Literati“ iliti književnici“, uzvitlao je, na moje veliko čudo, dosta prašine: stali su se na nj osvrtati i oni, koje ja tamo nisam ni spomenuo. Ja sam tamo ocijenio knjigu R. F. Magjera i knjige još nekih loših pisaca, koji i nisu, čini mi se, članovi kl. H. K. u Osijeku. Ako dotična gospoda, koju ja nisam ni riječju spomenuo, sama osjećaju, da pripadaju „književnicima“ — meni je to posve pravo.

Ja sam pročitao one članke o toj stvari u „Narodnoj Obrani,“ zatim u „Hrvatu“ i u „Hrvatskoj,“ a ovih sam dana dobio od dra. Hofilera, kustosa arheologičkoga muzeja u Zagrebu, i „Mitrovački Glas“ od 13. kolovoza o g. koji je donio čak uvodni članak o meni, i to iz pera popa Mate Ivaniševića.

Meni nije nimalo krivo, što sva šťovana gospoda člankopisci sad najedared nastoje omalovažiti moj književni rad. — Oni imadu pravo izreći svoj sud. Primjećujem usput, da je sud te iste šťovane gospode bio posve drukčiji, prije nego što je izišao moj članak u „Savremeniku“ o „literatima“ iliti književnicima. To baca u malo čudno svjetlo njihovu objektivnost . . . .

Dakle mene nimalo ne smeta, što oni sad odjedared nastoje omalovažiti moje novele; meni je posve svejedno, što oni misle o mome književnome radu.

I baš, jer mi je to svejedno, nisam se ni riječju htio obazrijeti na onu smiješnu i naivnu kupusaru, što je napisao neki Rudolfo Franjin Magjer u „Hrvatskoj“, u kojoj on sam sebe ubraja ne među književnike, nego se obraća na *društvo za zaštitu životinja tražeći od njega utočište.*

Velečasni gospodin pop Mato Ivanišević misli doduše, da je Rudolfo Franjin Magjer meni „muževno i dostojno odgovorio“ tako, „da ću zapamtiti, dok sam živ“.

Ne velečasni gospodine, Rudolfo Franjin Magjer meni nije ništa odgovorio. On je meni samo *odgovarao*, ali mi nije *odgovorio*, a nema nikakve opravdane nade, da će mi ikad *odgovoriti*. Razumije se, da je Rudolfo Franjin Magjer duboko uvjeren, da mi je *odgovorio*.

Vjerujem.

Nego u tim člancima imade mnogih neistina (da se najblaže izrazim), koje moram ispraviti.

Tako člankopisac „Narodne Obrane“ (g. Lj. Dlustuš) kaže, da sam ja ono pisao samo zbog honorara i da je uredništvo „Savremenika“ u pomanjkanju drugoga gradiva štampalo onu moju kritiku.

To sve nije istina.

Ja ne pišem ništa zbog honorara; moja svrha nije honorar nego nešto drugo, više, plemenitije, idealnije. Doduše ja sam za sve ono, što sam napisao, uvijek dobio i honorar, gdjekad i po dva honorara. Tako sam za svoju knjigu „Selo i varoš“ dobio honorar od D. H. K. (300 K) i nagradu od Matice Hrv. (500 K). To je prva knjiga od edicija D. H. K., koju je nagradila Matica Hrv. Osim toga neke su od tih novela već prije bile štampane, pa su prema tome i triput honorirane. I premda je to tako, ja, vidite, ipak ne pišem zbog honorara. Mene je urednik Savremenika kao stalnoga suradnika zamolio, da ocijenim one loše knjige, i ja sam ih po savjesti ocijenio otvoreno i iskreno, potpisavši se *punim imenom*, ne hoteći se skrivati za urednikova leđa.

A da ja sam ne mislim tako o tim piscima, možete se lako uvjeriti. Spominjem, da je kritičar „Nar. Nov.“ nazvao baš te pisce i Rudolfa Franjina Magjera *lošim* piscima. Taj isti kritičar ocjenjujući zbirku pjesama Ivana Kosora, koja je nedavno izašla, čudi se, da iz Osijeka baš nikako i nikad ne mogu da dođu dobri stihovi.

U članku velečasnoga gospodina popa Mate Ivaniševića imade dapače nešto, što ovdje ne ću da nazovem pravim imenom, a što moram najodlučnije odbiti.

On kaže, da sam ja znao u javnosti „oplesti“ kojega katoličkoga svećenika ili zasade i obrede crkve Kristove ruglu izvrći.

To je laž. Ja pitam: gdje je savjest velečasnoga gospodina popa Mate Ivaniševića? On može misliti o mom književnom radu, kako ga volja, ali ne smije mi ovako zlobno podmitati koješta, hoteći mi time škoditi.

Je li tako radio Isus, velečasni gospodine! ? — — — —

Onda: pop Mate Ivanišević kaže, da moj knjiž. jezik ništa ne valja.

I to je meni pravo. Ja ne ću isticati, da sam izučeni filolog i da sam u „Nastavnom Vjesniku“ napisao nekoliko rasprava o jeziku hrvatskome, koje su stekle priznanje kod naših filologa, ali ja volim, da moj knjiž. jezik smatraju naši ugledni filolozi valjanim, a pop Mate Ivanišević nevaljanim. (Jedan je naš kritičar i filolog napisao za neke novele, da mogu ući u svaku antologiju uzorne proze naše).

Ne, ne, velečasni gospodin pop Mate Ivanišević ne može suditi o jeziku, jer on o tom zajedno s Rudolfom Franjinom Magjerom znade jako malo.

On i ne sluti, kako malo o tome znade.

Ja sam u njegovu članku našao veoma mnogo pogrješaka, od kojih ću ovdje samo neke navesti. Tako on piše konsekventno: *„nje“* mj. *„njih“*; *poteg* mj. *prema* ili *po; iznašati* mj. *iznositi* (i još ga slaže s genitivom mj. s akuzativom); *nebi* (piše zajedno); osebujan; *„pravilnoga te čistoga jezika“* mj. *pravilnoga i čistoga. . . .(te* već samo rečenice!); *razumni i ozbiljni ne mare* mj. *razumni i ozbiljni* **ljudi** *ne mare*: *ako-prem* mj. *premda* i t. d., i t. d.

Takih i sličnih pogrješaka imade sva sila. Bolje bi bilo, da je velečasni gospodin pop Mate Ivanišević ćutao: ovako se samo bez potrebe sramoti.

Si tacuisses . . . .

Eto, on ništa, gdje ga ne siju! . . . .

Velečasni gospodin pop Mato Ivanišević kaže, da je klub osj. knjiž. od svoga postanka uradio za hrvatsvo više negoli ja za cijeloga svoga života,

Ja velim: tako je i pravo; jer klub, koji se sastoji od mnogo ljudi, i treba da uradi više nego jedan čovjek.

Još ovo. Molim, da se prestane s isticanjem, da je R. F. M. meni raspačavao knjige. R. F. M. nije nikad raspačavao *ni jedne jedine moje knjige*, šta više, ni novele pok. Ivana Kozarca, koje sam izdao na vlastiti riziko, da počastim uspomenu miloga prijatelja i da upoznam široke krugove naših čitatelja s ovim darovitim i snažnim hrvatskim piscem.

Joza Ivakić.

*) Ovaj sam članak bio poslao uredniku „Narodne Obrane“ g. Lj. Dlustušu moleći ga, da ga štampa u „Narodnoj Obrani“. On ga nije štampao, kako sam ja i predvidao, nego mi je poslao jedno osobito karakteristično pismo, u kojem se g. Dlustuš oblači u nevinu janjeću kožu, pošto je prije toga u „Narodnoj Obrani“ napisao napadaj na mene i ishitrio neke neistine o meni, koje ja u ovom članku, namjenjenom baš „Narodnoj Obrani“, — ispravljam.— Gosp. je Dlustuš naime mene napao kao član „kluba hrv. književ. u Osijeku“ u „Nar. Obr.“; a ovo je pismo napisao kao urednik „Nar. Obr.“, koji iz principa ne prima *„polemike protiv sjećega“*) Zgodan je čovjek gosp. Dlustuš . . . Je l' te? „Objektivan“ i „nesebičan.“

Gradski izbori u Osijeku.

Poglavarstvo je gradsko prenijelo zbog Lučinskog sajma oglašene izbore od 15., 16. i 17. listopada t. g. na 20., 21. i 22. listopada. Dobro je to stoga, da se izbornici bolje priprave, jer — izgleda — da će biti užasne borbe. Gornjogradjani naime — ali ne svi; ima medju njima puno uvidjavnih ljudi — ali tzv. „gradjanski klub“ sprema doljnogradjanima i onima iz novoga grada

KNJIGOTISKARA
ANTUN ROTT
Telefon 61. VINKOVCI Telefon 61.
u vlastitoj kući Oružnička ulica 2—4
preporučuje se velečasnim, svečenicima, javnim i privatnim uredima, trgovcima, obrtnicima itd. za nabavu svakovrstnih tiskanica kao: listovnog papira, računa, koverta, cijenika, plakata, svakovrsnih reklama, zaručnih i vjenčanih objava, brošura, knjiga itd. itd.
Posluga brza i tačna. Izradba ukusna.
Preuzimam sve knjigoveške poslove.

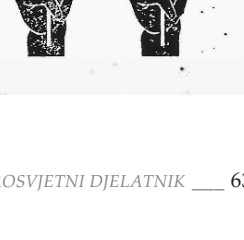

Ivakić je u zagrebačkom časopisu *Savremenik* u br. 8 iz 1913. objavio kritički prikaz o radu osječkoga *Kluba hrvatskih književnika* pod naslovom „Literati iliti književnici" (str. 503–505). U uvodu Ivakić objašnjava da je taj njegov članak „uzvitlao dosta prašine". Napisao je manji prilog za osječku *Narodnu obranu*. U fusnoti je pojasnio kako ga urednik *Narodne obrane* g. Dlustuš nije objavio zato je taj tekst poslao svojim prijateljima u *Svjetlost* da ga objave jer je pri kraju 1913. godine u ovom tjedniku izlazio prilog pod nazivom *Osječki glasnik* pa je Ivakić vjerojatno ocijenio da bi njegov polemički odgovor članovima *Kluba hrvatskih književnika* u Osijeku bilo korisno objaviti u *Svjetlosti.*

LITERATURA

Bilić, Anica. 2008. *Književni i kazališni rad Joze Ivakića. Monografija*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad u Vinkovcima. Zagreb – Vinkovci.

Brodska imovna općina, Zapisnici zastupstva 1889.-1894. Zapisnici Gospodarstvenog odbora 1890.-1894. 2018. Gradivo za povijest Vukovarsko-srijemske županije, knj. XII. Državni arhiv u Vukovaru, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod. Vinkovci – Slavonski Brod, str. 223 i 308.

Državni zavod za statistiku RH. 1998. *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880.-1991. po naseljima.* Zagreb, str. 3116.

Ivakić, Joza. 1930. „Fragmenti iz moje nenapisane autobiografije (Uspomene iz vinkovačke gimnazije)". *Spomenica o stopedesetgodišnjici Državne gimnazije u Vinkovcima 1780.-1930.* Vinkovci, str. 91–97.

Ivakić, Joza. 1912. „Hrvatski dom (iz anala jedne varošice)". *Selo i varoš,* pripovijetke. Suvremeni hrvatski pisci, redovita izdanja Društva hrvatskih književnika, knjiga 23. Naklada Društva hrvatskih književnika. Tisak Dioničke tiskare. Zagreb.

Ivakić, Vladoje. *Moja sjećanja na tri Josipa, šokačka pisca i književnika (Josip Kozarac, Josip Kosor, Joza Ivakić)*. Rukopis se čuva u Muzeju Slavonije u Osijeku. Inv. Broj MSO- 205879-4. Zahvaljujemo se Upravi na dopuštenju korištenja i objavi podataka.

Matasović, Josip. 1937. *U Vinkovcima prije jednog stoljeća*. Osijek.

Mezögazdasagi statisztikája. 1897. Budimpešta, str. 742–743.

Polović, Draženka. 2008. „Ivakić Joza", *Karlovački leksikon*. Školska knjiga. Zagreb.

Polović, Draženka. 2004. „Srednjoškolska ekstenza u Karlovcu". *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU u Varaždinu* 14–15. Zagreb – Varaždin.

Svjetlost, tjednik, izlazi nedjeljom, tisak i uprava, urednik Antun Rott. Vinkovci.

Virc, Zlatko. 2010. *Vinkovački vatrogasci 1880.-2019*. Vinkovci, str. 28, 32.

Vučevac, Ivan Vinkovčanin. 2004. *Stari Vinkovci.* Vinkovački šokački rodovi. Vinkovci, str. 56–57.

JOZA IVAKIĆ RETURNS TO VINKOVCI (1909 – 1911)

After graduating from secondary school, Joza Ivakić, already boasting experience as a drama script writer and director, left Vinkovci to attend university. During his employment as a professor in Karlovac, he got transferred to Vinkovci for political reasons. He returned in the summer of 1909 as a person with a developed partisan identity, and a person established in the literary world. Immediately after his return, Ivakić got involved in the cultural and social efforts, first by participating in the work of the Croatian Reading Room (*Hrvatska čitaonica*) and then in the work of the Croatian Falcon association (*Hrvatski sokol*). And he would also help other associations when it was needed. Finally, through his work as a journalist, first as a writer and later also as the unofficial editor-in-chief of the weekly *Svjetlost*, Ivakić wanted to ensure that the opposition, i. e., the Croat-Serb opposition, had a journalin the press which supported the Croat-Serb coalition. Thanks to Ivakić, Vinkovci experienced an intensification of social life and the positive developments continued despite his new transfer that was once again occasioned by his political background.

Key words: Croatian Reading Room; Croatian Home (*Hrvatski dom*); Croatian Falcon